

Natura 2000-gebied Witterveld

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Gelet op artikel 3, eerste lid, en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op de Beschikking van de Commissie 2008/23/EG van 12 november 2007 op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van een eerste bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEG L 12);

Gelet op artikel 10a van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Witterveld**.
2. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire habitattypen zijn met een sterretje (*) aangeduid:
  - H4010 Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*
  - H4030 Droge Europese heide
  - H7110 *Actief hoogveen
  - H7120 Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is
  - H91D0 *Veenbossen

Artikel 2

1. Dit besluit gaat vergezeld van een Nota van toelichting inclusief bijlagen en een kaart die integraal deel uitmaken van dit besluit.
2. De in artikel 1 genoemde speciale beschermingszone vormt het Natura 2000-gebied **Witterveld**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is opgenomen in de Nota van toelichting.

Artikel 3

1. De bekendmaking van dit besluit geschiedt in de Staatscourant.
2. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
w.g. G. Verburg

Dit besluit, de kaart en de Nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd in de onderstaande vestigingen van de Directie Regionale Zaken van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit:

- Vestiging Noord: Cascadeplein 6, 9726 AD GRONINGEN;
- Vestiging Oost: Verzetslaan 30, 7411 HX DEVENTER;
- Vestiging West: Herman Gorterstraat 55, 3511 EW UTRECHT;
- Vestiging Zuid: Keizersgracht 5, 5611 GB EINDHOVEN.

De terinzagelegging vindt tevens plaats in de gemeentehuizen van de betreffende gemeente(n), in de kantoren van de waterschappen waaronder het gebied valt en in de provinciehuizen van de betreffende provincie(s). Het besluit kan ook worden ingezien op internet op het adres: <http://www.minlnv.nl/natura2000> en het zal bovendien worden bekendgemaakt in dag-, nieuws- en huis-aan-huisbladen.

Belanghebbenden die hun zienswijze als bedoeld in artikel 3:15 van de Algemene wet bestuursrecht naar voren hebben gebracht of die het redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijze naar voren te hebben gebracht, kunnen tot zes weken ná de eerste dag van de terinzagelegging beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag.

Nota van toelichting van het Natura 2000-gebied Witterveld inhoudende de aanwijzing als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn

1. INLEIDING

Met dit besluit wordt het gebied Witterveld aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Het gebied wordt ook aangewezen als het Natura 2000-gebied Witterveld, waarbij instandhoudingsdoelstellingen zijn toegevoegd.

In artikel 1 van het besluit staat de naam van het gebied en worden de habitattypen en soorten opgesomd, waarvoor het gebied is aangewezen.

In artikel 2 van het besluit wordt de term Natura 2000-gebied geïntroduceerd en wordt bepaald dat er voor het gebied een bepaalde instandhoudingsdoelstelling verwezenlijkt dient te worden. Deze doelstelling heeft betrekking op de in artikel 1 opgesomde habitattypen en habitatsoorten. Deze aanwijzing vormt het Natura 2000-gebied Witterveld, waarvan de instandhoudingsdoelstellingen in dit besluit zijn opgenomen. De instandhoudingsdoelstellingen staan in deze Nota van toelichting.

Artikel 3 regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van dit besluit.

In hoofdstuk 2 van deze Nota van toelichting wordt de aanwijzing op grond van de Habitatrichtlijn kort toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een gebiedsbeschrijving gegeven en wordt ingegaan op eventuele grenswijzigingen die zijn doorgevoerd nadat het gebied bij de Europese Commissie is aangemeld. Tevens wordt in hoofdstuk 3 de bij dit besluit behorende kaart toegelicht. In hoofdstuk 4 wordt een opsomming gegeven van habitattypen waaraan het gebied zijn betekenis ontleent. Eventueel doorgevoerde wijzigingen worden in bijlage B.1 van een toelichting voorzien. Deze bijlage B van de Nota van toelichting is ingevoegd naar aanleiding van de ingediende zienswijzen, omdat in veel zienswijzen duidelijkheid werd gevraagd waarom een bepaald gebied destijds bij de Europese Commissie is aangemeld.

Een belangrijk onderdeel van de Nota van toelichting is de opsomming van de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 5. Allereerst worden de algemene doelstellingen geformuleerd en vervolgens staan de instandhoudingsdoelstellingen van de in het gebied aanwezige habitattypen en soorten vermeld. Er wordt aangegeven in welke richting de instandhoudingsdoelstelling zich zal moeten ontwikkelen. Daarvoor worden de termen "behoud", "uitbreiding" of "verbetering" gebruikt. Voor een habitatype wordt de verdeling gemaakt in oppervlakte en kwaliteit, zodat de aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een habitatype altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van oppervlakte en van "behoud" of "verbetering" van kwaliteit wordt gegeven. Voor soorten is het leefgebied bepalend en geldt een verdeling in omvang en kwaliteit leefgebied. De aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een soort is altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van omvang leefgebied en van "behoud" of "verbetering" van kwaliteit van leefgebied.

Daarnaast zijn aan de Nota van toelichting drie bijlagen toegevoegd. Ook de bijlagen maken integraal onderdeel uit van het besluit. Bijlage A (voor zover van toepassing) laat zien welke terreindelen zijn vervallen of zijn toegevoegd als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van de Vogelrichtlijn. Bijlage B omvat een nadere onderbouwing van de wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de kwalificatie als speciale beschermingszone in de zin van de Habitatrichtlijn en van de toedeling van de instandhoudingsdoelstellingen. In bijlage C wordt naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen een nadere onderbouwing van het besluit gegeven.

2. AANWIJZING HABITATRICHTLIJN

Door middel van dit besluit wordt het gebied Witterveld aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn (verder aangeduid als "Habitatrichtlijngebied"). Het gebied is in mei 2003 aangemeld volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze richtlijn, waarna het gebied in december 2004 door de Europese Commissie onder de naam "Witterveld" en onder nummer NL1000003 is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio. Het gebied is onder meer aangewezen voor twee prioritaire habitattypen in de zin van artikel 1 van de Habitatrichtlijn. Dit Habitatrichtlijngebied wordt voortaan aangeduid als Natura 2000-gebied Witterveld (landelijk gebiedsnummer 24).

Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden aangewezen onder de Habitatrichtlijn en onder de Vogelrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en de leefgebieden van vogels in een gunstige staat van instandhouding behouden of, in voorkomend geval, herstellen. De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 doelendocument (2006)¹. Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen en de interpretatie van habitattypen en beschrijvingen van (vogel)soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 profielendocument (2008)².

Het Natura 2000-gebied Witterveld ligt in de provincie Drenthe en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Assen en Midden-Drenthe.

2.1 Beschermd natuurmonumenten

Ingevolge artikel 15a, tweede en derde lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt van rechtswege de status van het hieronder aangegeven natuurmonument³.

Het beschermd natuurmonument Witterveld is aangewezen op 18 maart 1991 (NMF-912430; Stcrt. 1991, nr. 60).

Op grond van de wet heeft de instandhoudingsdoelstelling voor de gedeelten van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als natuurmonument van toepassing was, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de

¹ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

² Ministerie van LNV (2008): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

³ De oude wet kende zowel staatsnatuurmonumenten als beschermde natuurmonumenten. Dit verschil is in de huidige wet komen te vervallen.

ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals deze waren vastgelegd in het vervallen besluit (zie verder hoofdstuk 5). De gebieden, die in het verleden als natuurmonument zijn aangewezen, zijn op de bijgevoegde kaarten ook als zodanig te herkennen.

3. GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

Het Witterveld is een heide- en hoogveengebied ten zuidwesten van Assen. Het gebied maakte in het verleden onderdeel uit van de uitgestrekte Smilderven en die ooit grote delen van Noordwest-Drenthe en aangrenzend Friesland bedekten. Vrijwel het gehele oorspronkelijke hoogveengebied is afgegraven. Het Witterveld is door een samenloop van omstandigheden echter gespaard gebleven van ernstige ontwatering en afgraving. In het gebied worden vochtige en droge heidevegetaties, rustend hoogveen, levende hoogveenvegetaties, plaatselijk opgaand bos, enkele schraalgraslanden en open water aangetroffen. Er is een goed ontwikkelde gradiënt van hoogveen naar droge heide op zandgrond aanwezig, waarin alle bijbehorende habitattypen goed ontwikkeld voorkomen. In de heide liggen enkele pingoruïnes.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Natura 2000-gebied Witterveld behoort tot het Natura 2000-landschap "Hoogvenen".

De ligging van de habitattypen en van de leefgebieden van de soorten (paragraaf 4.4) waarvoor het gebied is aangewezen, vormt het uitgangspunt voor de begrenzing van de Habitatrichtlijngebieden. Dit is inclusief terreindelen die in kwaliteit zijn achteruitgegaan of gedegenerend. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren, alsmede terreindelen die noodzakelijk worden geacht om de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten in stand te houden en te herstellen⁴.

Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna⁵.

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing van het Natura 2000-gebied Witterveld is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Globaal gaat het om een heide-, bos- en hoogveengebied dat direct ten zuidwesten van Assen is gelegen.

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 480 ha. Voor de exacte oppervlakte wordt verwezen naar de legenda van de bij dit besluit behorende kaart. De vermelde cijfers betreffen de bruto-oppervlakten, omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart, tekstueel uitgesloten delen (zie paragraaf 3.4). Het voormalige beschermd natuurmonument Witterveld heeft een oppervlakte van ongeveer 460 ha en ligt geheel binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Witterveld. Het voormalige beschermd natuurmonument is apart op de kaart aangegeven.

⁴ De begrenzingsmethodiek is verder uitgewerkt in het Gebiedendocument (2004).

⁵ Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 16 en 25.

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is op de kaart op enkele technische punten verbeterd⁶:

- Bestaande bebouwing (inclusief erven en tuinen; reeds tekstueel geëxclaveerd) waar geen Natura 2000-waarden voorkomen, is waar mogelijk op grond van kadastrale of topografische lijnen ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht. (°)
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, wateren, perceelscheidingen en bosranden.
- De begrenzing is afgestemd op die van het natuurmonument Witterveld opdat deze geheel binnen het Habitatrichtlijngebied valt.
- Overlap van 5 meter of minder met kadastrale percelen die grotendeels buiten het gebied zijn gelegen, is gelet op de kadastrale inschrijving⁷, waar mogelijk beperkt. Dit betekent dat aldaar de kadastrale lijn is aangehouden. Deze werkwijze is alleen gevolgd op plekken waar geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn.

Overige wijzigingen van meer dan 1 ha worden in de volgende alinea toegelicht.

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is op twee plaatsen aangepast:

- Aan de zuidoostzijde is een strook cultuurgrond (4,6 ha) die ten onrechte als deel van het natuurmonument was opgenomen, komen te vervallen.
- Aan de westzijde zijn enkele percelen die onderdeel uitmaken van 't Hoedveen (19 ha, evenals de rest van het gebied in eigendom van en beheer bij Defensie) aan het gebied toegevoegd ter verbetering van de algehele samenhang. Hierdoor kan bescherming en beheer van de in 't Hoedveen en directe omgeving gelegen habitattypen actieve hoogvenen, *heideveentjes* (H7110B), en herstellende hoogvenen (H7120) beter worden uitgevoerd (randlengte 400 m in plaats van 1700 meter).

3.4 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen de begrenzingen van Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied en (voormalige) natuurmonumenten. Daar waar de kaart en de Nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaarttechnische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura 2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

Voor de begrenzing van Natura 2000-gebieden geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen gebied, tenzij daarvan in paragraaf 3.3 wordt afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

⁶ Wijzigingen aangeduid met een nulletje (°) betreffen aanpassingen ten opzichte van het ontwerpbesluit; (°°) betreft wijzigingen in het ontwerpbesluit die abusievelijk daarin niet zijn toegelicht.

⁷ Conform artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Stb. 2004, 31) zal dit besluit voor wat betreft de kadastrale percelen die geheel of gedeeltelijk binnen het aangewezen gebied zijn gelegen, in de kadastrale registratie als beperking worden ingeschreven.

- Bebouwing betreft één of meer gebouwen of bouwwerken geen gebouwen zijnde. Gebouw: elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, of hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- Erven zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- Tuinen zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen, beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin, die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind middels een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- Verhardingen kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooingen. Wegen betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermen of zijkanten.
- Hoofdspoorwegen betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722). Langs hoofdspoorwegen geldt artikel 20 van de Spoorwegwet.

4. NATURA 2000-WAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een opsomming gegeven van de waarden waaraan het gebied zijn betekenis ontleent als Habitatrictlijngebied. Wat betreft de aanwijzing als Habitatrictlijngebied wordt in paragraaf 4.2.1 een lijst gegeven van de habitattypen (met vermelding van de aanwezige subtypen) waarvoor het gebied is aangewezen⁸. Op alle vermelde habitattypen is een instandhoudingsdoelstelling van toepassing (zie hoofdstuk 5).

Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 vermeld welke selectiecriteria op het Habitatrictlijngebied van toepassing zijn en wordt onderbouwd waarom het gebied als Habitatrictlijngebied is geselecteerd. Van elk habitatype waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet, wordt in bijlage B.2 in tekst en/of tabelvorm de betekenis (relatieve bijdrage) van het gebied afgezet tegen de betekenis van de andere Habitatrictlijngebieden die aan de selectiecriteria voldoen. Tenslotte beschrijft paragraaf 4.4 de verspreiding van habitattypen binnen het gebied, ter onderbouwing van de gevolgde gebiedsbegrenzing.

4.2 Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen

4.2.1 Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I⁹)

Het gebied is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitats opgenomen in bijlage I van de Habitatrictlijn, waarvoor het gebied een bijdrage levert aan de instandhouding op landelijk niveau. Ten behoeve van de nationale uitwerking van de

⁸ Prioritaire habitattypen zijn in bijlage I van de Habitatrictlijn en in dit besluit aangeduid met een sterretje *.

⁹ Bijlagen I en II laatstelijk aangepast op 20 november 2006, Richtlijn 2006/105/EG, PbEG L 363, 20.12.2006, p. 368-405 (zie ook rectificatie PbEG L 80, 21.3.2007, p. 15).

Habitatrichtlijn is een deel van de habitattypen verdeeld in subtypen, vanwege de zeer ruime variatie in fysieke omstandigheden en soortensamenstelling. De namen van de habitattypen en daarvan afgeleide subtypen zullen verder met hun verkorte namen worden aangeduid. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2007)⁶ zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting.

H4010 Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*
Verkorte naam Vochtige heiden

betreft het subtype:

H4010A Vochtige heiden (*hogere zandgronden*)

H4030 Droge Europese heide
Verkorte naam Droge heiden

H7110 *Actief hoogveen
Verkorte naam Actieve hoogvenen

betreft de subtypen:

H7110A *Actieve hoogvenen (*hoogveenlandschap*)

H7110B *Actieve hoogvenen (*heideveentjes*)

H7120 Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is
Verkorte naam Herstellende hoogvenen

H91D0 *Veenbossen
Verkorte naam Hoogveenbossen

4.3 Habitatrichtlijn: waarden waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet

4.3.1 Habitattypen (bijlage I)

Voor niet-prioritaire habitattypen zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor habitattypen welke verdeeld zijn in subtypen, geldt een aantal van "drie belangrijkste gebieden" per subtype. Voor prioritaire habitattypen⁸ geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden" en voor subtypen van prioritaire habitattypen een aantal van "vijf belangrijkste gebieden" per subtype. Verdeling in subtypen ten behoeve van de selectie is alleen toegepast indien de subtypen een verschillende verspreiding hebben en de beschikbare gegevens verdeling in subtypen toelaten. Voor enkele verspreid over het land voorkomende habitattypen, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹⁰. De betekenis van het gebied is afgemeten aan de aanwezige oppervlakte en zo nodig ook de representativiteit van het habitatype. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹¹. In de onderstaande tabel zijn de habitattypen vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitattypen waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.2).

¹⁰ Habitattypen waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: slijkgrasvelden (H1320) en ruigten en zomen, *moerasspirea* (H6430A) en ruigten en zomen, *droge bosranden* (H6430C).

¹¹ De selectiecriteria zijn verder uitgewerkt in het Verantwoordingsdocument (2003).

Habitat-type	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Witterveld ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H3160	5	5	ca. 500	-	B1 (2-6%)	ja
*H7110A	5	5	ca. 40	A1 (15-30%)	B2 (6-15%)	ja
*H91D0	10	10	ca. 750	-	B1 (2-6%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor dit habitatype kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor het betreffende habitatype.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van het onder (a) genoemde selectiecriterium voor het habitatype is geselecteerd ($Y < X$ indien er minder dan X gebieden zijn waarin het habitatype is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Geschatte landelijke oppervlakte van het (subtype van het) habitatype in hectaren.
- (d) Oppervlakte in het onderhavige gebied, uitgedrukt als percentage van de landelijke oppervlakte. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Oppervlakte van het habitatype in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied. (Niet ingevuld indien niet van belang voor de bepaling van de relatieve betekenis van het gebied, wanneer representativiteit in plaats van oppervlakte doorslaggevend was).

4.4 Verspreiding habitattypen in het Habitatrictlijngebied

De begrenzing van het Habitatrictlijngebied Witterveld is in het bijzonder bepaald aan de hand van de ligging van habitattypen waarvoor het gebied is aangewezen (zie verder paragraaf 3.2). De verspreiding van de betreffende habitattypen binnen het gebied wordt in deze paragraaf globaal beschreven ter onderbouwing van de gevolgde begrenzing. Het is niet bedoeld als een uitputtende beschrijving.

Het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (H4010A) en droge heiden (H4030) komen voor op veldpodzolgronden in het noordwestelijk deel van het gebied. Het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A), komt geconcentreerd voor in een hoogveenkern in het midden van het gebied. Een aangrenzend goed ontwikkeld dophei-berkenbroek (subassociatie eenarig wollegras) met een dek van levend veenmos (acrotelm) maakt daar ook onderdeel van uit. Het subtype *heideveentjes* (H7110B) is aanwezig in een dobbe in het westen van het gebied, oostelijk van 't Hoedveen. Het habitatype herstellende hoogvenen (H7120) komt voor op moerige en veengronden in het oostelijk en zuidelijk deel van het gebied. De vegetatie bestaat aldaar uit onder meer vochtige en droge heiden en berkenbroek die potentie hebben om tot actieve hoogvenen (H7110A) hersteld te worden. Het habitatype hoogveenbossen (H91D0) komt voor op de overgangen van zand naar veen. In het Witterveld zijn dit kleine oppervlakten in het westen van het gebied.

5. INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

5.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip "instandhouding" wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrictlijn worden bij aanwijzing als Habitatrictlijngebied "tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...]"

of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging”.

Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitattype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Tevens is daarbij aangegeven welke habitattypen en/of (vogel)soorten ten koste mogen gaan van andere habitattypen en (vogel)soorten. Voor een beperkt aantal (vogel)soorten en habitattypen zijn op basis van artikel 10a, derde lid van de Natuurbeschermingswet 1998 “complementaire doelen” geformuleerd. Het betreft (vogel)soorten en habitattypen die onder druk staan en waarvoor Nederland in Europees verband een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Dit betekent dat aan een beperkt aantal Vogelrichtlijngebieden Habitatrictlijn doelen zijn toegekend (en andersom) en dat aan een beperkt aantal Habitatrictlijngebieden “ontwikkeldoelen” zijn toegekend. Met behulp van deze complementaire doelen is de realisering van de landelijke doelen beter gewaarborgd. Deze doelen maken volwaardig onderdeel uit van de aanwijzingsbesluiten. De betreffende waarden worden niet aangemeld bij de Europese Commissie. Voor de Natura 2000-gebieden zullen in beheerplannen instandhoudingsmaatregelen worden uitgewerkt die beantwoorden aan de gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betrokken natuurlijke habitats en (vogel)soorten.

Als verdere invulling van het stellen van prioriteiten zijn voor de acht onderscheiden Natura 2000-landschappen¹² kernopgaven geformuleerd op grond van de daar voorkomende habitattypen en soorten, de landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap, de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden. Per landschap omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven stellen prioriteiten (“richting geven”) en geven overeenkomsten en verschillen tussen en binnen de gebieden aan. Zij hebben in het bijzonder betrekking op habitattypen en (vogel)soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De kernopgaven worden per Natura 2000-landschap behandeld en opgesomd in hoofdstuk 5 van het Natura 2000 doelendocument (2006). In bijlage B.3 van deze Nota van toelichting is een overzicht opgenomen van alle gebiedsdoelstellingen per habitattype⁶.

5.2 Algemene doelen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrictlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op

---

¹² Het Natura 2000-landschap van het gebied waarop dit besluit betrekking heeft staat vermeld in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting.

landelijke niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;

3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

5.3 Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I)

H4010 Vochtige heiden

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A).

Toelichting Het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) komt in geringe mate in goede kwaliteit (weinig vergrast) voor op veldpodzolgronden. De heidevegetaties op venige bodems worden niet tot dit habitatype gerekend, maar maken onderdeel uit van het habitatype herstellende hoogvenen (H7120).

H4030 Droge heiden

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype droge heiden komt in goede kwaliteit (weinig vergrast) voor op zandgronden en is, net als het habitatype vochtige heiden (H4010), mede van belang vanwege de openheid van het gebied en de gradiënten naar het veen met de daarbij behorende biodiversiteit. Heidevegetaties op venige bodems worden niet tot dit habitatype gerekend, maar maken onderdeel uit van het habitatype herstellende hoogvenen (H7120).

H7110 *Actieve hoogvenen

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A) en behoud van oppervlakte en kwaliteit actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B).

Toelichting Het habitatype actieve hoogvenen is vooral aanwezig in de vorm van *hoogveenlandschap* (subtype A). Herstel van de kwaliteit lijkt goed mogelijk, samen met een oppervlakte-uitbreiding op plaatsen waar nu nog het habitatype herstellende hoogvenen (H7120) voorkomt. Het subtype actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B), komt in dit gebied voor in een dobbe in het zuidwesten van het gebied.

H7120 Herstellende hoogvenen

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit. Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A), is toegestaan.

Toelichting In dit gebied zijn goede mogelijkheden om een zodanige kwaliteitsverbetering van het habitatype herstellende hoogvenen te bereiken, dat een groot deel kan overgaan in habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A). De heidevegetaties en bossen op het verdroogde hoogveen worden niet gerekend tot de habitattypen vochtige heiden, *hogere zandgronden* (H4010A), droge heiden (H4030) en hoogveenbossen (H91D0), maar maken onderdeel uit van herstellende hoogvenen.

H91D0 *Hoogveenbossen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype hoogveenbossen komt aan de rand van het veen over een geringe oppervlakte voor. Het overgrote deel van het berkenbroekbos blijkt onderdeel te zijn van de habitatypen actieve hoogvenen (H7110) en herstellende hoogvenen (H7120).

5.4 Beschermdenatuurmonumenten

Het Natura 2000-gebied omvat één of meer voormalige beschermdenatuurmonumenten (zie paragrafen 2.1 en 3.3 van deze Nota van toelichting).

Ingevolge artikel 15a, derde lid, Natuurbeschermingswet 1998, heeft de Natura 2000-opgave voor dat deel van het gebied, dat zijn status als beschermd natuurmonument heeft verloren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in het van rechtswege vervallen besluit. Voor zover deze doelstellingen Natura 2000-waarden betreffen (zoals opgenomen in paragraaf 4.2 van deze Nota van toelichting), maken deze deel uit van de in voorgaande paragrafen opgenomen instandhoudingsdoelstellingen. Indien de doelstellingen geen Natura 2000-waarden betreffen, houden deze doelstellingen, zoals de bescherming van het natuurschoon, hun zelfstandige betekenis. In een aantal gevallen is het niet mogelijk om zowel de doelen die voortkomen uit de aanwijzing als beschermd natuurmonument als de Natura 2000-doelstellingen te bereiken (bijvoorbeeld omdat dat om tegenstrijdig beheer vraagt). In deze gevallen hebben de Natura 2000-doelen voorrang om de Europeesrechtelijke verplichtingen na te komen.

In een handreiking zal voor elk gebied expliciet worden toegelicht hoe de doelen (de natuurwetenschappelijke betekenis en landschappelijke waarden) van voormalige beschermdenatuurmonumenten en de Natura 2000-doelen zich tot elkaar verhouden. In het beheerplan zullen deze doelen, net als die van Natura 2000 in ruimte en tijd worden uitgewerkt. Dan wordt ook uitgewerkt waar achteruitgang van het natuurschoon en de natuurwetenschappelijke betekenis is toegestaan ten gunste van Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. De van rechtswege vervallen besluiten zijn ter informatie aan het einde van dit besluit toegevoegd.

Bijlage A is niet van toepassing bij dit besluit

Nadere onderbouwing van wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen

1. Wijzigingen in habitattypen ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1)
2. Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)
3. Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

B.1. Wijzigingen in habitattypen ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1)

- In afwijking van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) maar conform het ontwerpbesluit (2007) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype stuifzanden met struikhei (H2310), omdat het voorkomen van dit habitatype beperkt is tot de binnenlandse stuifzandgebieden bestaande uit droge zandgronden c.q. vaaggronden die in dit gebied niet aanwezig zijn. De struikheivegetaties die in het gebied aanwezig zijn, vallen onder de habitattypen droge heiden (H4030) en herstellende hoogvenen (H7120).
- In afwijking van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2007) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype binnenlandse kraaiheibegroeiingen (H2320). In het gebied komt kraaiheide slechts voor in de kruidlaag van berken-zomereikenbos. Tot het habitatype worden uitsluitend open begroeiingen gerekend (eventueel in mozaïek met boomgroepen en bosopslag). Bossen met een ondergroei van kraaihei worden dus niet tot dit habitatype gerekend.
- In afwijking van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) maar conform het ontwerpbesluit (2007) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype zure vennen (H3160), omdat de betreffende wateren zijn gelegen op vlieveengronden die worden gerekend tot het habitatype herstellende hoogvenen (H7120).
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) maar conform het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype droge heiden (H4030) dat voorkomt op podzolgronden in het noordwesten van het gebied. Deze vegetaties zijn eerder beschouwd als het habitatype stuifzandheiden met struikhei (H2310), dat beperkt is tot droge zandgronden c.q. vaaggronden, welke in dit gebied niet aanwezig zijn.
- In afwijking van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2007) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype pioniersvegetaties met snavelbiezen (H7150), omdat de betreffende vegetatie voorkomt op plagplekken in het habitatype vochtige heide (H4010A) die in het gebied merendeels wordt gerekend tot het habitatype herstellende hoogvenen (H7120). Er zijn geen gegevens beschikbaar over het voorkomen buiten het hoogveengebied.

B.2. Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)

In dit onderdeel wordt voor elk habitatype waarvoor het onderhavige gebied aan de selectiecriteria voldoet (zie paragraaf 4.3), een overzicht gegeven van alle daarvoor kwalificerende gebieden. Dit gebeurt zoveel mogelijk in de vorm van een tabel met de gebieden die aan de selectiecriteria voldoen, onder vermelding van de relatieve bijdrage. Dit is de bijdrage van het gebied aan de landelijke instandhoudingsdoelstelling voor het habitatype. Het betreft het actuele aandeel van de landelijke oppervlakte dat in het gebied aanwezig is. Indien kwaliteit een rol heeft gespeeld in de bepaling van de gebiedselectie voor habitattypen is dit tekstueel toegelicht.

Er is gebruik gemaakt van de volgende klasse-indeling:

A1 = 15-30%, A2 = 30-50%, A3 = 50-75% en A4 = > 75%

B1 = 2-6% en B2 = 6-15%

C = < 2%

In de kolom "Bronvermelding" zijn de terreinbeherende organisaties, andere instanties en bronnen vermeld, waaraan de oppervlaktecijfers en aantallen zijn ontleend, met vermelding van de jaren waarin deze zijn verzameld of gepubliceerd.

H7110A – *Actieve hoogvenen, <i>hoogveenlandschap</i>			
Landelijke oppervlakte ca. 40 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
024	Witterveld	A1 (15-30%)	Gemeente Assen 2002
040	Engbertsdijksvenen	A1 (15-30%)	Staatsbosbeheer 2007
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	A1 (15-30%)	Staatsbosbeheer 2005
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	A1 (15-30%)	Staatsbosbeheer 2005
033	Bargerveen	B2 (6-15%)	Staatsbosbeheer 2007

Ten tijde van de aanmelding van de Habitatrichtlijngebieden in 2003 zijn voor het prioritaire habitattype actieve hoogvenen twee gebieden geselecteerd: Witterveld (024) en Bargerveen (033). Dit waren toentertijd de enige gebieden waar het habitattype in de vorm van dit subtype bekend was. In het Natura 2000 doelendocument (2006) worden voor dit habitattype twee subtypen onderscheiden: *hoogveenlandschap* (subtype A) en *heideveentjes* (subtype B). Thans heeft het subtype *hoogveenlandschap* van dit habitattype (H7110A) zich in enkele andere gebieden weten te ontwikkelen dankzij de getroffen herstelmaatregelen. Naast Witterveld bevatten Engbertsdijksvenen (040), Buurserzand & Haaksbergerveen (053) en Deurnsche Peel & Mariapeel (139) nu de grootste voorkomens van dit habitattype in ons land, met elk meer dan 15% van de landelijke oppervlakte. Bargerveen is het vijfde belangrijkste gebied met net iets minder dan 15% van de landelijke oppervlakte.

■ Voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor het habitattype zure vennen (H3160) de volgende vijf gebieden geselecteerd: Dwingelderveld (030), Maasduinen (145), Kampina & Oisterwijkse Vennen (133)¹³, Witterveld (024) en Veluwe (057). Met de huidige kennis blijken Dwingelderveld en Kampina & Oisterwijkse Vennen de belangrijkste gebieden voor het habitattype. Daarnaast leveren behalve Maasduinen en de Veluwe ook de gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027), Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136) en Strabrechtse Heide & Beuven (137) een relatief belangrijke bijdrage aan het habitattype. In Witterveld blijken de betreffende wateren te zijn gelegen op vlierveengronden, waar ze tot het habitattype herstellende hoogvenen (H7120) worden gerekend. Het gebied is daarom niet meer voor dit habitattype aangewezen.

¹³ Destijds bekend als Kampina en Oisterwijkse Bossen en Vennen.

H91D0 – *Hoogveenbossen			
Landelijke oppervlakte ca.750 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
094	Naardermeer	A1 (15-30%)	Kiwa Water Research 2007
034	Weerribben	B2 (6-15%)	Staatsbosbeheer 1997
013	Alde Feanen	B1 (2-6%)	It Fryske Gea 1998
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	B1 (2-6%)	Staatsbosbeheer 1992
061	Korenburgerveen	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2008
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	B1 (2-6%)	Limburgs Landschap 2005
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	B1 (2-6%)	Staatsbosbeheer 1993
043	Wierdense Veld	B1 (2-6%)	Landschap Overijssel 2003
145	Maasduinen	B1 (2-6%)	Limburgs Landschap 2007
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	B1 (2-6%)	Staatsbosbeheer 2005
055	Aamsveen	G (C, <2%) ^a	Landschap Overijssel 1998
064	Wooldse Veen	G (C, <2%) ^a	Provincie Gelderland 2007

(a) De letter "G" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd op grond van grensoverschrijding: het gebied vormt een geheel met een gebied aan de andere zijde van de rijksgrens dat door Duitsland ook voor dit habitatype is aangemeld.

Voor het prioritaire habitatype hoogveenbossen zijn voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) de volgende tien gebieden als belangrijkste gebieden geselecteerd: Alde Feanen (013), Witterveld (024), Weerribben (034), Buurserzand & Haaksbergerveen (053), Aamsveen (055), Korenburgerveen (061), Naardermeer (094), Oostelijke Vechtplassen (095), Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136) en Maasduinen (145). Verder is toen als grensoverschrijdend gebied Wooldse Veen (064) toegevoegd.

Op basis van nieuwe informatie blijkt Naardermeer verreweg het belangrijkste gebied te zijn vanwege de grootste oppervlakte van goede kwaliteit met bijzondere veenmossoorten. Andere gebieden met grote oppervlakten en goede kwaliteit zijn Weerribben, Alde Feanen en Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux. Tot de tien belangrijkste gebieden voor dit habitatype behoren verder Rottige Meenthe & Brandemeer (018), Wierdense Veld (043), Buurserzand & Haaksbergerveen (053), Korenburgerveen, Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (138) en Maasduinen. De gebieden Aamsveen en Wooldse Veen kunnen worden toegevoegd als grensoverschrijdende gebieden. Witterveld kan nu niet meer tot de tien "belangrijkste" gebieden worden gerekend omdat het merendeel van het berkenbroek daar volgens de huidige opvattingen gerekend wordt tot de habitatypen actieve hoogvenen (H7110A) en herstellende hoogvenen (H7120). Verder is in de Oostelijke Vechtplassen (095) een behoorlijke oppervlakte "veenmosrijk berken- en elzenbroekbos" aanwezig, maar het is momenteel (2008) onbekend in hoeverre dit ook dit habitatype betreft.

B.3. Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

De hier vermelde gebiedsdoelen en vermeldingen van de relatieve bijdrage van de Natura 2000-gebieden die buiten dit aanwijzingsbesluit vallen en waarvan de definitieve besluiten op het moment van vaststelling van het onderhavige besluit nog niet zijn vastgesteld, moeten worden beschouwd als "indicatieve" opgaven en kunnen nog aan verandering onderhevig zijn.

In dit onderdeel wordt voor iedere Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied is aangewezen, inzichtelijk gemaakt hoe de landelijke doelstelling is uitgewerkt in de Natura 2000-gebieden. Onder iedere tabel wordt de landelijke staat van instandhouding van betreffende habitatype vermeld. Indien de landelijke doelstelling van de betreffende waarde afwijkt van wat kan worden verwacht uit de landelijke staat van instandhouding, is dit hier gemotiveerd. Gebiedsdoelstellingen die afwijken van de landelijke doelstelling, worden ook zoveel mogelijk gemotiveerd. In gevallen waarin motivering ontbreekt, is aanpassing nog in overweging (met name naar aanleiding van zienswijzen) in het kader van het besluit voor het

betreffende gebied. Doelstellingen die volgens de tabellen zijn aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit (zie kolom "Besluit") staan eveneens onder de betreffende tabellen gemotiveerd. De instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen die zijn toegevoegd naar aanleiding van zienswijzen, zijn in principe op behoud gesteld, omdat de landelijke doelstelling al haalbaar werd geacht zonder deze toevoegingen.

Regels in cursief betreffen complementaire doelen (zie Natura 2000 doelendocument, paragraaf 3.3). In een aparte kolom is van elk gebied de relatieve bijdrage vermeld. Voor een nadere toelichting en de klasse-indeling wordt verwezen naar de inleiding van onderdeel 2 van deze bijlage.

B.3.1. Habitatrictlijn: habitattypen

H4010A – Vochtige heiden, hogere zandgronden					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
015	Van Oordt's Mersken	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
023	Fochteloërveen	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
024	Witterveld	behoud	behoud	C	conform ontwerp
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B2	concept-ontwerp
026	Drouwenezand	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
029	Havelte-Oost	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	C	concept-ontwerp
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
040	Engbertsdijksvenen				doel vervallen
041	Boetelerveld	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
043	Wierdense Veld	behoud	verbetering	C	conform ontwerp
044	Borkeld	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
048	Lemselermaten	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
049	Dinkelland	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
052	Boddenbroek	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
054	Witte Veen	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
059	Teeselinkven	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	concept-ontwerp
061	Korenburgerveen	behoud	behoud	C	concept-ontwerp
062	Willinks Weust	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
080	Groot Zandbrink	behoud	behoud	C	concept-ontwerp
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit

134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
135	Kempenland-West	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
145	Maasduinen	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
155	Brunssummerheide	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit

(a) Lokaal uitbreiding oppervlakte.

Het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) komt wijdverspreid voor in Nederland. Meer dan twee derde van de landelijke oppervlakte van dit subtype is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". Landelijk is daarom een verbeteropgave voor kwaliteit gesteld, waarbij een lokale opgave voor uitbreiding van de oppervlakte geldt. Mogelijkheden voor uitbreiding van de oppervlakte liggen onder andere op de Veluwe en in de gebieden op het Drents plateau, waar dit subtype over grote oppervlakten voorkomt. Verder is de uitbreidingsopgave neergelegd in de gebieden waar de beste potenties zijn: waar voldoende ruimte is voor uitbreiding of waar herstel van sterk vergraste vormen van dit subtype mogelijk is. Ook de landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit wordt nagestreefd in de gebieden waar de potentie het hoogst is. Een speciale herstelopgave voor de kwaliteit van dit subtype ligt in de beekdalen waar het habitatype onderdeel uitmaakt van de gradiënt van hogere zandgronden naar de beek (bijvoorbeeld Wijnjeterper Schar (016), Stelkampsveld (060) en Meinweg (149)). In de meeste gebieden waar, in tegenstelling tot deze landelijke doelstelling, behoud van de kwaliteit wordt nagestreefd komt het subtype slechts in beperkte mate voor. De potenties ter verbetering van de kwaliteit zijn in deze gebieden veelal gering.

H4030 – Droge heiden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
023	Fochteloërveen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
024	Witterveld	behoud	behoud	C	conform ontwerp
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	C	concept-ontwerp
029	Havelte-Oost	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	C	concept-ontwerp
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
040	Engbertsdijksvennen	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
042	Sallandse Heuvelrug	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
043	Wierdense Veld	behoud	verbetering	C	conform ontwerp
044	Borkeld	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
048	Lemselermaten	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
049	Dinkelland	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
051	Lonnekermeer	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
054	Witte Veen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A2	ontwerpbesluit
059	Teeselinkven	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
060	Stelkampsveld	behoud	behoud	C	concept-ontwerp
080	Groot Zandbrink	behoud	behoud	C	concept-ontwerp

133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
135	Kempenland-West	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
140	Groote Peel	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
149	Meinweg	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
155	Brunssummerheide	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit

Meer dan de helft van de landelijke oppervlakte van het habitatype droge heiden (H4030) is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In een belangrijk deel van de gebieden wordt uitbreiding van de oppervlakte (met name in gebieden in Oost-Nederland en Veluwe (057)) en verbetering van de kwaliteit (met name in gebieden in Zuid-Nederland en Veluwe) nagestreefd. Voor het bereiken van het landelijk doel is daarnaast behoud van de goede voorbeelden van het habitatype droge heiden belangrijk. Naast herstel van de heideflora bestaat een herstelopgave voor de fauna van dit habitatype. Voor een dergelijke kwaliteitsverbetering is op veel plaatsen uitbreiding van de oppervlakte noodzakelijk, met voldoende geleidelijke overgangen naar bos.

Niet in alle gebieden kan de landelijke doelstelling worden nagestreefd. In een aantal gebieden wijkt de doelstelling voor het aspect oppervlakte af van de landelijke doelstelling: Havelte-Oost (029), Dwingelderveld (030), Wierdense Veld (043), Borkeld (044), Kampina & Oisterwijkse Vennen (133), Regte Heide & Riels Laag (134), Kempenland-West (135) en Meinweg (149). In deze gebieden zijn de oppervlakten waar het habitatype droge heiden voor kan komen al volledig benut, waardoor er geen mogelijkheden voor uitbreiding zijn. De doelstelling voor het aspect kwaliteit wijkt af van de landelijke doelstelling in de gebieden Bergvennen & Brecklenkampse Veld (046) en Dinkelland (049), omdat het habitatype in deze gebieden reeds in goed ontwikkelde vorm aanwezig is.

In enkele gebieden wordt zowel behoud van de oppervlakte als behoud van de kwaliteit beoogd. In deze gebieden (Teeselinkven (059), Stelkampsveld (060) en Groot Zandbrink (080)) ligt de focus op andere habitatypen en komen droge heiden slechts over een kleine oppervlakte voor. De gebieden Fochteloërveen (023), Witterveld (024), Bargerveen (033), Witte Veen (054) en Aamsveen (055) zijn hoogveengebieden. In deze gebieden wijken de doelstellingen af van de landelijke doelstelling omdat het habitatype droge heiden voorkomt op de zandruggen van de gebieden en hierdoor de mogelijkheden in het hoogveenlandschap volledig zijn benut. Ook in het, overwegend natte, Drentsche Aa-gebied (025) zijn de mogelijkheden voor droge heiden volledig benut. De doelstellingen voor het gebied Wijnjeterper Schar (016) wijken af van de landelijke doelstelling omdat het gebied reeds een goed voorbeeld is betreffende dit habitatype en behoud van de kwaliteit en oppervlakte derhalve voldoende is.

H7110A – *Actieve hoogvenen, hoogveenlandschap					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
023	Fochteloërveen	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
024	Witterveld	uitbreiding	verbetering	A1	conform ontwerp
030	<i>Dwingelderveld</i>	ontwikkeling			ontwerpbesluit
033	Bargerveen	uitbreiding	verbetering	B2	concept-ontwerp
040	Engbertsdijksvenen	uitbreiding	verbetering	A1	conform ontwerp
043	<i>Wierdense Veld</i>	ontwikkeling			conform ontwerp
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	uitbreiding	verbetering	A1	ontwerpbesluit
054	<i>Witte Veen</i>	ontwikkeling			ontwerpbesluit
055	<i>Aamsveen</i>	ontwikkeling			ontwerpbesluit
061	<i>Korenburgerveen</i>	ontwikkeling			concept-ontwerp
064	<i>Wooldse Veen</i>	ontwikkeling			ontwerpbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	uitbreiding	verbetering	A1	conform ontwerp

(a) Dit habitatype wordt hersteld door ontwikkeling vanuit habitatype herstellende hoogvenen (H7120).

Voor het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A), geldt dat het grootste deel in Nederland is opgenomen binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke doelstelling. In diverse hoogveengebieden met het habitatype herstellende hoogvenen (H7120) is voor actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A) een complementair doel gesteld. Wanneer op (lange) termijn ontwikkeling naar levend hoogveen optreedt, zal dit vanuit herstellende hoogvenen (H7120) ontstaan.

H7110B – *Actieve hoogvenen, heideveentjes					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
024	Witterveld	behoud	behoud	C	conform ontwerp
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	verbetering	C	concept-ontwerp
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
029	Havelte-Oost	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	A1	ontwerpbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
145	<i>Maasduinen</i>	ontwikkeling			ontwerpbesluit
149	Meinweg	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
155	Brunssummerheide	uitbreiding	behoud	B2	ontwerpbesluit

Het habitatype actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B) komt sterk verspreid over doorgaans kleine oppervlakten voor. Vanwege het ontbreken van complete gegevens over het voorkomen van dit subtype is voor de berekening van de relatieve bijdrage uitgegaan van een geschatte landelijke oppervlakte van 150 ha. Daarvan uitgaande zou ongeveer twee derde van de landelijke oppervlakte zijn opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In afwijking van de landelijke uitbreidingsdoelstelling voor oppervlakte is in enkele

gebieden gekozen voor een behoudsdoelstelling. In deze gebieden gaat het in de meeste gevallen om slechts één of enkele vennen en is er geen ruimte voor uitbreiding van de oppervlakte. In de gebieden Witterveld (024), Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136) en Brunsummerheide (155) geldt een behoudsopgave voor de kwaliteit van dit subtype. De reden hiervoor is dat de heideveentjes in deze gebieden reeds van matige tot goede kwaliteit zijn en er geen uitbreidingsmogelijkheden zijn middels herstel van voormalige heideveentjes.

H7120 – Herstellende hoogvenen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
023	Fochteloërveen	uitbreiding ^a	verbetering	A1	ontwerpbesluit
024	Witterveld	behoud ^a	verbetering	B1	conform ontwerp
030	Dwingelderveld	behoud ^a	verbetering	C	ontwerpbesluit
033	Bargerveen	behoud ^a	verbetering	A1	concept-ontwerp
040	Engbertsdijksvenen	behoud ^a	verbetering	B2	doel aangepast ^b
043	Wierdense Veld	behoud ^a	verbetering	B1	conform ontwerp
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud ^a	verbetering	C	ontwerpbesluit
054	Witte Veen	behoud ^a	verbetering	C	ontwerpbesluit
055	Aamsveen	behoud ^a	verbetering	C	ontwerpbesluit
061	Korenburgerveen	behoud ^a	verbetering	B1	concept-ontwerp
064	Wooldse Veen	behoud ^a	verbetering	C	ontwerpbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud ^a	verbetering	B2	conform ontwerp
140	Groote Peel	behoud	verbetering	B2	conform ontwerp

- (a) Achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A), is toegestaan¹⁴.
- (b) De doelstelling voor Engbertsdijksvenen is aangepast, omdat uitbreiding van de oppervlakte niet noodzakelijk is gezien de landelijke behoudsopgave en het gebied nauwelijks ruimte biedt voor uitbreiding van het areaal herstellende hoogvenen.

Het habitatype herstellende hoogvenen (H7120) is voor ongeveer 90% binnen het Natura 2000-netwerk opgenomen. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig"¹⁵. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Het nastreven van kwaliteitsverbetering is ook gericht op herstel van het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A). Op termijn mag de oppervlakte herstellende hoogvenen dan ook afnemen ten gunste van actieve hoogvenen (H7110).

¹⁴ Nadere toelichting over de "ten gunste formulering" wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

¹⁵ De beschreven "staat van instandhouding" wijkt af van de "staat van instandhouding" zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Zie het Natura 2000 profielendocument (2008) voor een nadere uitleg.

H91D0 – *Hoogveenbossen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	behoud	behoud	B1	concept-ontwerp
024	Witterveld	behoud	behoud	C	conform ontwerp
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	C	concept-ontwerp
034	Weerribben	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
035	Wieden	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
040	Engbertsdijksvenen				doel vervallen
043	Wierdense Veld	behoud	behoud	B1	doel toegevoegd
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
054	Witte Veen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
055	Aamsveen	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
061	Korenburgeterveen	behoud	behoud	B1	concept-ontwerp
064	Wooldse Veen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & ...	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	behoud	A1	ontwerpbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
138	Weertter- en Budelerbergen & Ringselven	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
145	Maasduinen	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
150	Roerdal	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
155	Brunsummerheide	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit

Ongeveer twee derde van de landelijke oppervlakte van het habitatype hoogveenbossen bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In de gebieden met de grootste ecologische potentie voor herstel van het habitatype en/of waar de grootste bijdrage aan de landelijke doelstelling gerealiseerd kan worden, wordt uitbreiding oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit van het habitatype nagestreefd. In de overige gebieden wordt volstaan met behoud van het habitatype.

Motivering van het besluit op basis van de binnengekomen zienswijzen

1. INLEIDING

Op 27 november 2006 zijn er 111 ontwerp-aanwijzingsbesluiten gepubliceerd voor de eerste tranche Natura 2000-gebieden.

Deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten hebben in de periode van 9 januari 2007 tot en met 19 februari 2007 ter inzage gelegen. Dit heeft ertoe geleid dat er door bijna 7.800 personen of organisaties een zienswijze is ingediend over één of meer gebieden. Een belangrijk deel van de argumentatie in deze zienswijzen heeft betrekking op de gebruikte criteria, de voorgestelde begrenzing van de gebieden en op de mogelijke gevolgen van Natura 2000 voor burgers en bedrijfsleven. In veel zienswijzen werd dezelfde argumentatie gebruikt en werden gelijkluidende zorgen geuit.

Er is daarom besloten om in één nota tot een algemene beantwoording van deze breed geuite kritiekpunten over te gaan. Deze Nota van Antwoord¹⁶ geeft uitsluitel over algemene lijnen en principes van het te voeren beleid. De Nota van Antwoord is op 21 november 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden en op 13 februari en 6 maart 2008 heeft de Tweede Kamer de nota besproken. Iedereen die een zienswijze heeft ingediend, heeft in een persoonlijke brief een antwoord ontvangen, waarin op de algemene opmerkingen uit de zienswijze is ingegaan.

Gelet op het grote aantal zienswijzen dat voor elk gebied is ingediend en het grote aantal onderwerpen dat daarbij aan de orde is gekomen, is besloten om bij elk besluit de individuele zienswijzen per thema te behandelen. Dit gebeurt in deze bijlage C. Verder wordt in deze bijlage C vermeld welke specifiek op dit gebied betrekking hebbende inspraakreacties zijn binnengekomen en hoe hiermee is omgegaan bij het opstellen van het aanwijzingsbesluit. Bij de beantwoording van de zienswijzen zijn ook de provinciale beschouwingen op de zienswijzen betrokken.

Voor het gebied 'Witterveld' zijn 21 zienswijzen ingediend. De reacties worden hieronder thematisch besproken.

2. REACTIES OVER DE SELECTIEPROCEDURE VAN HABITATRICHTLIJNGEBIEDEN

2.1 ALGEMEEN

In een aantal zienswijzen zijn er vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de gebruikte aanmeldingsgegevens en de onderbouwing van de vermelde gegevens in het standaardgegevensformulier, zoals 'de mate van instandhouding'. Verder wordt opgemerkt dat er voor de soorten en habitattypen met de kwalificatie 'aanwezig maar verwaarloosbaar' geen instandhoudingsdoelstellingen in de besluiten hoeven te worden opgenomen. Daarnaast wordt opgemerkt dat op het standaardgegevensformulier de bedrijfsactiviteiten, die in en om het gebied plaatsvinden, niet zijn vermeld. Men vraagt zich af of de Europese Commissie bij de selectie van de gebieden daarmee rekening heeft kunnen houden.

Men vraagt zich ook af of de aanmeldingsprocedure wel zorgvuldig genoeg is doorlopen en wijst in dit kader mede op de verschillen tussen de huidige besluiten en de eerdere concepten die eind 2005 waren opgesteld. Zo wordt er gesteld dat de vertaling van de aanmeldingsgegevens naar de doelstellingen disproportioneel is. Daarnaast zijn de doelstellingen volgens deze insprekers uitgebreider dan de richtlijn voorschrijft. Door de

¹⁶ Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

doelstellingen in het gebiedendocument voor alle soorten en habitattypen op te nemen en dus ook voor die soorten en typen die niet kwalificeren, wordt er naar de mening van een aantal insprekers ten onrechte de suggestie gewekt dat de maatregelen die hieruit voortvloeien het gevolg zijn van de verplichtingen van de Habitatrictlijn. In een aantal zienswijzen wordt erop aangedrongen om in een gebied alleen die habitattypen en soorten te beschermen, waarvoor het gebied tot de categorie van belangrijkste gebied behoort.

Verder wordt er door diverse insprekers op gewezen dat de aanwijzing van een Natura 2000-gebied een nieuwe wettelijke status tot gevolg heeft. Dat zou moeten betekenen dat in de besluitvorming de belangen van alle betrokkenen zorgvuldig dienen te worden meegewogen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Stappen in het selectieproces

De aanmelding van Habitatrictlijngebieden heeft in twee stappen plaatsgevonden:

Eerste stap van de selectie:

Bij de eerste stap zijn voor elk prioritair habitatype en voor elke prioritaire soort in principe de tien belangrijkste gebieden geselecteerd. Dit zijn de gebieden waar het type of de soort het best ontwikkeld is en in de grootste omvang aanwezig is. Indien bij een bepaald prioritair habitatype de variatie in soortensamenstelling zodanig groot is dat er meerdere subtypen (plantensociologische eenheden op verbondsniveau) zijn te onderscheiden, zijn per subtype de vijf belangrijkste gebieden geselecteerd. Een onderverdeling in subtypen is niet toegepast indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Voor elk niet-prioritair habitatype of elke niet-prioritaire soort is dezelfde methodiek toegepast, met dien verstande dat voor die typen of soorten slechts de vijf belangrijkste gebieden zijn geselecteerd. Ook hier geldt dat alleen die gebieden zijn geselecteerd waar het habitatype of de soort het best ontwikkeld is en in de grootste omvang aanwezig is. Indien de variatie in soortensamenstelling van een niet-prioritair habitatype zodanig groot is dat het type meerdere subtypen omvat, zijn per subtype de drie belangrijkste gebieden geselecteerd. Ook hier is deze onderverdeling in subtypen niet gemaakt indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Tweede stap van de selectie:

Bij de tweede stap van het selectieproces is onderzocht in hoeverre de landelijke dekking en de geografische spreiding van de gebieden als voldoende kunnen worden aangemerkt.

De landelijke dekking van habitattypen of soorten betreft de totale oppervlakte van een habitatype, of de totale populatie van een soort binnen de aangemelde gebieden, als percentage van de landelijke oppervlakte van dat habitatype of als percentage van de landelijke populatie van de soort. Als op basis van de selectie in de eerste stap het aantal geselecteerde 'belangrijkste' gebieden onvoldoende dekking oplevert, moet onderzocht worden welke gebieden aanvullend geselecteerd dan wel aangemeld moeten worden om een voldoende dekking te halen. Daarnaast is bekeken of gebieden die één ecologische eenheid vormen met gebieden in België of Duitsland aan de lijst van aangemelde gebieden toegevoegd moeten worden.

Voor ieder niet-prioritair habitatype en iedere niet-prioritaire soort wordt een voldoende landelijke dekking nagestreefd. De indicaties van het European Topic Centre (ETC) en de conclusies van de biogeografische seminars zijn hiervoor als leidraad gebruikt:

- < 20% wordt in de meeste gevallen als onvoldoende dekkingsgraad beschouwd;
- 20 tot 60% is een bespreekbaar dekkingspercentage;
- > 60% dekking is over het algemeen voldoende.

Hierbij is uitdrukkelijk rekening gehouden met de specifieke kenmerken en eisen die de afzonderlijke habitattypen en soorten stellen.

Een relatief laag dekkingspercentage is aanvaardbaar als er sprake is van weinig bedreigde habitattypen of –soorten en deze verspreid voorkomen. Hier geldt het proportionaliteitsbeginsel: voor habitattypen en soorten die sterker onder druk staan, wordt relatief meer bijgedragen binnen het Natura 2000-netwerk dan voor meer algemeen voorkomende habitattypen en soorten. Voor prioritaire habitattypen en prioritaire soorten hebben de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid en verwacht de Europese Commissie dat een hoger dekkingspercentage wordt bereikt.

Beoordeling aanmeldingen door de Europese Commissie

In 2003 is de Nederlandse bijdrage aan de communautaire lijst van Habitatrictlijngebieden¹⁷ door de Europese Commissie goedgekeurd. Daaraan voorafgaand zijn in respectievelijk 1996 en 1998 voorlopige aanmeldingen bij de Europese Commissie ingediend. In het Lijstdocument (2004)¹⁸ is het Nederlandse deel van de communautaire lijst voor de Atlantische biogeografische regio opgenomen. Hoofdstuk 3 van het Lijstdocument geeft per habitatype en per soort een toelichting op de selectie van gebieden. Hierbij staat steeds expliciet aangegeven hoe de Europese Commissie de aanmeldingen van 1996 en 1998 heeft beoordeeld. Daaruit blijkt dat de Europese Commissie voor diverse habitattypen en soorten in 1999 en 2002 heeft gemeld dat er een onvoldoende dekking was. Om die reden is de aanmelding van 2003 nog met een aantal gebieden uitgebreid. Het Reactiedocument (2004)¹⁹ bevat een Nota van Antwoord met betrekking tot de openbare voorbereidingsprocedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden, die begin 2003 heeft plaatsgevonden.

Misverstanden over de aanmelding

Een veel gehoord argument is dat de bedrijfsactiviteiten die in en om het gebied plaatsvinden bij de aanmelding gemeld hadden moeten worden, zodat de Europese Commissie rekening had kunnen houden met bestaand gebruik. Dit berust op een misverstand. Zoals in paragraaf 2.1.1 van de Nota van Antwoord uitvoerig uiteen is gezet, is het standaardgegevensformulier bedoeld om de potentiële Habitatrictlijngebieden met de natuurwaarden bij de Europese Commissie aan te melden. Op het formulier staat per rubriek nauwkeurig aangegeven welke gegevens vóór de aanmelding verstrekt dienen te worden en welke gegevens in een later stadium verstrekt kunnen worden. Eén van de rubrieken die pas ingevuld hoeft te worden nadat het gebied deel uitmaakt van het Natura 2000-netwerk is de rubriek 'Activiteiten en invloeden in en buiten het betrokken gebied'. Die gegevens dienen vooral als basisinformatie voor de Europese Commissie om de uitvoering van de richtlijn te kunnen volgen en haar rol als toezichthouder te kunnen vervullen.

Het is dan ook een misvatting te veronderstellen dat de Europese Commissie bij de besluitvorming van onjuiste of onvolledige gegevens zou zijn uitgegaan.

Zoals in paragraaf 3.3 van de Nota van Antwoord en in hoofdstuk 3 van het Verantwoordingsdocument (2003)²⁰ staat vermeld, dienen ook voor de soorten en habitattypen die niet direct tot de selectie van dat betreffende Habitatrictlijngebied hebben geleid, maar die wel in dat gebied voorkomen, instandhoudingsdoelstellingen te worden opgesteld. Dat zijn namelijk ook soorten en habitattypen waarvoor het gebied is aangemeld. Het berust op een

¹⁷ Beschikking van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (2004/813/EG). Publicatieblad van de Europese Unie L 387/1 (29 december 2004): p. 1-96.

¹⁸ Ministerie van LNV (2004): "Lijstdocument". Overzicht van gebiedsselectie voor de Habitatrictlijn. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

¹⁹ Ministerie van LNV (2004): Reactiedocument aanmelding Habitatrictlijngebieden. Resultaten van de ontvangen reacties bij de openbare procedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden in het kader van Natura 2000. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

²⁰ Ministerie van LNV (2003): "Verantwoordingsdocument". Selectiemethodiek voor aangemelde Habitatrictlijngebieden. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

misverstand te veronderstellen dat uit de richtlijn uitsluitend een verplichting zou voortvloeien met betrekking tot kwalificerende habitattypen en soorten en dat er met betrekking tot de niet-kwalificerende waarden geen verplichtingen zouden bestaan. Er worden dus niet alleen instandhoudingsdoelstellingen voor de kwalificerende habitattypen of de kwalificerende soorten geformuleerd, maar voor alle habitattypen of soorten, waarvoor een gebied is aangemeld. De Europese Commissie gaat er vanuit dat op het standaardgegevensformulier alle relevante Natura 2000-waarden worden vermeld en de daarop verstrekte gegevens geregeld worden geactualiseerd.

Voor één bepaalde categorie kan het formuleren van instandhoudingsdoelstellingen echter achterwege blijven. Het betreft de categorie 'Aanwezig maar verwaarloosbaar'. Een habitatype of soort kan in een bepaald gebied in zodanige minieme oppervlakte of incidenteel aanwezig zijn, dat mag worden aangenomen dat het type of de soort zich niet blijvend kan handhaven. Het ontstaan van deze categorie (aanwezig maar verwaarloosbaar) is het gevolg van de voorgeschreven aanmeldingsystematiek, waarbij de lidstaat voor elk gebied alle aanwezige habitattypen en soorten – ongeacht de mate waarin ze voorkomen – dient te melden. Voor deze categorie is het dan ook niet noodzakelijk om instandhoudingsdoelstellingen te formuleren.

Motivering

Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen is de selectie van de gebieden inzichtelijker gemaakt. Er is per gebied uiteengezet waarom het gebied is aangemeld en op grond van welke criteria dit is gebeurd. Naast de reeds uitgebreide toelichting in de Nota van Antwoord is in de Nota van toelichting van dit besluit op een overzichtelijke wijze aangegeven voor welke soorten en habitattypen het gebied is aangemeld.

Betrokkenheid bij de voorbereiding van de aanwijzing

Voor de nationale procedure voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden wordt verwezen naar de paragrafen 1.1.4 en 1.3.5 van de Nota van Antwoord. In deze paragrafen wordt uitvoerig ingegaan op de gevolgde procedure, die uiteindelijk tot de terinzagelegging van dit gebied heeft geleid. Daaruit blijkt dat dit deel van de procedure meerdere jaren in beslag heeft genomen. Zo hebben de betrokken ministeries, provincies, kamers van koophandel, (regionale) land- en tuinbouworganisaties, gemeenten, waterschappen, drinkwaterwinners, visserijorganisaties, recreatieorganisaties, natuurbeschermingsorganisaties en gegevensbeheerders eind 2005 het concept Natura 2000 doelendocument (2005) en de concept Natura 2000-gebiedendocumenten (2005) voor de 162 gebieden ontvangen, met het verzoek om commentaar te geven. Naar aanleiding van de reacties zijn waar nodig nog aanvullende gesprekken gevoerd. Deze consultatie maakte deel uit van de voorbereiding van de besluitvorming en heeft nog tot wijzigingen geleid. Het resultaat van deze voorbereiding heeft ter inzage gelegen en ten aanzien van deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten heeft een ieder een zienswijze kunnen indienen.

Zorgvuldigheid van de procedure, afweging van belangen

In de paragrafen 2.1.1 en 1.1.8 van de Nota van Antwoord wordt de selectieprocedure uitvoerig beschreven en wordt uiteengezet hoe de verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen. De keuze van een Natura 2000-gebied heeft uitsluitend plaatsgevonden op basis van de aanwezigheid van de in bijlage I en II van de Habitatrichtlijn genoemde habitattypen en soorten. Die werkwijze vloeit voort uit de in de Habitatrichtlijn genoemde criteria en de hierop gebaseerde Europese jurisprudentie. Het is niet mogelijk om hiervan af te wijken. Pas in een later stadium – bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen en bij het vaststellen van het beheerplan – kunnen naast de ecologische belangen ook andere belangen aan de orde komen. Dit wordt in de paragrafen 3.4 en 3.5 van de Nota van Antwoord verder uiteengezet. Gesteld mag worden dat de procedure die bij de aanwijzing van de gebieden is gevolgd zorgvuldig is geweest en geheel overeenkomstig de wet- en regelgeving heeft plaatsgevonden.

3. REACTIES OVER DE BEGRENZING

3.1 ALGEMEEN

Ook bij de begrenzing van het gebied heeft een aantal indieners van zienswijzen aangegeven dat geen rekening wordt gehouden met andere dan ecologische eisen. Zo hebben insprekers aangegeven dat ze bezwaar hebben tegen de opname van nieuwe natuur, delen van de Ecologische Hoofdstructuur die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Insprekers wijzen op de gedane toezeggingen in het kader van nieuwe natuur en de Ecologische Hoofdstructuur. Tevens wordt in zienswijzen gemeld dat bepaalde natuurdoeltypen en soorten niet of in beperkte mate aanwezig zijn. Insprekers verwachten dat in ieder geval die gronden waar deze waarden niet aanwezig zijn buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied worden gelaten.

Er wordt voor gepleit om de Natura 2000-gebieden op eenduidige wijze ook in het verticale vlak te begrenzen op 500 voet, zijnde de bestaande minimumvlieghoogte. Verder wordt aangegeven dat bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden destijds voor een bufferzone van 100 meter rond jachthavens gekozen is. In die geest wordt er bepleit om een bufferzone van 300 tot 500 meter rond agrarische- en recreatiebedrijven in te stellen. Tevens wordt er aangegeven dat de aanmelding onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd is, zodat de onderzoeksplicht bij de belanghebbende wordt gelegd wanneer deze de begrenzing gewijzigd wil zien.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Uitgangspunten begrenzing Habitatrichtlijngebieden

Zoals in paragraaf 2.2 van de Nota van Antwoord en in bijlage 9.1. van het Natura 2000 doelendocument (2006)¹ uitvoerig uiteen wordt gezet, is ook bij het begrenzen van een gebied geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de aanwezigheid en de instandhouding van de natuurlijke habitats en soorten. Daarbij zijn de volgende algemene uitgangspunten gebruikt:

- Habitattypen en soorten van de bijlagen: de habitattypen van bijlage I en de leefgebieden van de soorten van bijlage II van de Habitatrichtlijn (en dus niet de soorten van bijlage IV) vormen het uitgangspunt voor de begrenzing. Dit is inclusief terreindelen die van mindere kwaliteit zijn, indien herstel haalbaar is en voor zover nodig voor de instandhouding van de aanwezige habitattypen en/of soorten.
- Herkenbare eenheden en identiteit: streven naar de begrenzing van herkenbare en beheerbare eenheden: ecologische eenheden (bijvoorbeeld op basis van vegetatiestructuur, hydrologie of geomorfologie) of beheereenheden. Door eenheden op deze manier te begrenzen krijgt het gebied een duidelijke identiteit.
- 'Cement tussen de bakstenen': de begrenzing van ecologische eenheden impliceert dat het Habitatrichtlijngebied bestaat uit de habitattypen van bijlage I en het leefgebied van de soorten van bijlage II én een stelsel van natuurwaarden waarvoor het gebied niet is geselecteerd en/of niet is aangemeld. Die natuurwaarden, gekenmerkt als het 'cement tussen de bakstenen', maken integraal onderdeel uit van de ecosystemen en zijn nodig voor herstel en/of instandhouding van de betreffende in de Richtlijn opgenomen habitattypen en/of soorten.
- Deelgebieden: bij zeer sterke versnippering in meerdere deelgebieden worden alleen deze deelgebieden begrensd. De verschillende deelgebieden bevatten dan elk afzonderlijk de habitattypen en/of soorten waarvoor het gebied geselecteerd is. Enclaves: binnen grote eenheden zijn enclaves van grootschalige landbouw en/of bebouwing uitgesloten, voor zover ze geen wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de betreffende habitattypen en/of de soorten.
- Aansluiting bij administratieve grenzen: er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande administratieve grenzen (bijvoorbeeld begrenzing van onder de Natuurbeschermingswet aangewezen gebieden, Nationaal Park, Vogelrichtlijngebied, en/of eigendomsgrenzen).

- Herkenbare topografische lijnen: de gebiedsgrenzen vallen bij voorkeur samen met duidelijk in het landschap herkenbare topografische lijnen, zoals wegen, sloten, heggen, oevers, bosranden en markante verschillen in landgebruik.

Hoofdlijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden

Bij de aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden is een herbegrenzing doorgevoerd op basis van technische en/of inhoudelijke argumenten.

Technische aanpassingen:

Dit zijn vaak minieme kaarttechnische verbeteringen teneinde de grenzen af te stemmen en gelijk te trekken. Het zijn ook pragmatische aanpassingen. Hierdoor blijven het beheer en de bescherming hanteerbaar en wordt de burger een zo duidelijk en eenvoudig mogelijke begrenzing geboden. Dit kan betekenen dat Habitatrichtlijngebieden die voor een belangrijk deel overlap vertonen met (voormalige) beschermde en staatsnatuurmonumenten op deze begrenzing afgestemd worden. Hierdoor worden onlogische verschillen vermeden. Verder betreft dit ook het zoveel mogelijk op kaart uitzonderen van bestaande bebouwing, tuinen en erven die alleen tekstueel waren geëxclaveerd. Tot deze categorie behoren ook aanpassingen aan kadastrale grenzen in verband met de kadastrale registratie van bij de aanwijzing 'betrokken' percelen (zie Nota van toelichting, paragraaf 3.3). Hiermee wordt voorkomen dat kadastrale percelen die slechts voor een onbetekenend deel met het gebied overlappen, kadastraal worden ingeschreven als deel uitmakend van het gebied.

Inhoudelijke aanpassingen:

Gebleken is dat in een beperkt aantal gevallen bij de begrenzing van Habitatrichtlijngebieden onvoldoende rekening is gehouden met de verspreiding van relevante habitattypen of leefgebieden van soorten, waardoor aanpassingen (zowel uitbreiding als verkleining) noodzakelijk waren. Dit is meestal het gevolg van verbeterde en toegenomen kennis.

Exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven / bufferzones

Een ruimere bufferzone van 300 tot 500 meter rond recreatieondernemingen en agrarische bedrijven, waar door vele ondernemers om is verzocht, behoort niet tot de mogelijkheden. De reden hiervoor is dat menselijk gebruik of de door de mens toegekende bestemming niet bepalend is voor de vraag of een gebied of terrein als Natura 2000-gebied aangewezen dient te worden. Ecologische redenen zijn, volgens de Habitatrichtlijn, bepalend. Een Natura 2000-gebied, is in zijn geheel van belang.

Ook in de uitspraak van de Raad van State over de aanwijzing van één van de eerste Natura 2000-gebieden is de vraag over een bufferzone aan de orde gekomen. De Raad van State was toen van oordeel dat "het aanhouden van een minimale afstand tot bedrijfsbebouwing niet mogelijk is, omdat niet in algemene zin ten behoeve van de in het gebied gelegen agrarische bedrijfsbebouwing kan worden vastgesteld in hoeverre de binnen die afstand gelegen gronden naar ecologische maatstaven al dan niet tot het aan te wijzen gebied moeten worden gerekend"²¹.

Bij Vogelrichtlijngebieden wordt het hele gebied door de vogels gebruikt voor broeden, foerageren en/of rusten, hoewel niet elk deel even intensief wordt benut. Voor Habitatrichtlijngebieden geldt een vergelijkbare aanpak hoewel habitattypen meestal geen grote, aaneengesloten oppervlakten beslaan. Daar staat tegenover dat de instandhouding van habitattypen meestal een ruimere begrenzing vereist omdat ook rekening moet worden gehouden met een mogelijke verschuiving van de habitatwaarden door het gebied (successie). Daarentegen maken bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen geen deel uit van een Natura 2000-gebied. Zij zijn door hun fysieke geaardheid blijvend ongeschikt. Ook mijnbouwinstallaties en -installaties vallen onder de definitie van een bouwwerk en daarmee onder de exclaveringsformule (zie paragraaf 3.4 van de Nota van toelichting). Dat geldt niet voor ondergronds of onderwater voorkomende structuren zoals

²¹ Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, 5 november 2008, nr. 200802546/1.

bijvoorbeeld gas- en waterleidingen. De aanwezigheid hiervan betekent niet per definitie dat deze gebieden ongeschikt zijn voor planten of dieren en ze zijn daarom niet geëxcluseerd. Zie ook paragraaf 2.2.6 van de Nota van Antwoord.

Verticale begrenzing

In paragraaf 2.2.9 van de Nota van Antwoord wordt vermeld dat er geen verticale grens in de Natura 2000-gebieden is opgenomen. Wel moet gewaarborgd zijn dat vliegbewegingen in de omgeving van Natura 2000-gebieden niet tot aantasting van natuurlijke kenmerken leiden. Dat geldt voor de gehele burgerluchtvaart (inclusief parasailen, parachutespringen en luchtballonvaarten), het militaire luchtverkeer en alle andere activiteiten die in samenhang met deze vliegbewegingen in het luchtruim of op de grond plaatsvinden, zoals schietoefeningen en parachutespringen. De effectbeoordeling van dit soort activiteiten kan daarom het beste per gebied plaatsvinden, toegesneden op de omstandigheden ter plekke. Het is dus niet zinvol om hiervoor generieke normen in de besluiten op te nemen. Indien nodig wordt er bij het opstellen van een beheerplan rekening gehouden met het bestaande gebruik door het luchtverkeer. Voorwaarde blijft ook hier dat het bestaand gebruik de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mag brengen.

3.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE BEGRENZING

Er is een zienswijze ontvangen waarin opgemerkt wordt dat een deel van de gronden een agrarische bestemming heeft. Gesteld wordt dat zich op de agrarische gronden geen habitatwaarden bevinden. Men vraagt om een onderbouwing.

De inspreker heeft het waarschijnlijk over de graslanden bij het Hoedveen (aan de westzijde van het gebied). Hier liggen enkele graslandpercelen in eigendom van het ministerie van Defensie welke deel uitmaken van het Natura 2000-gebied. Deze graslanden hebben géén agrarische bestemming, maar vallen volgens het bestemmingsplan De Haar-West alle onder de hoofdbestemming Natuur. Deze graslanden zijn opgenomen op de natuurdoeltypenkaart van de provincie Drenthe en mede van belang voor het realiseren van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. Zij zijn meegenomen met het oog op een logische begrenzing ten behoeve van behoud en herstel van habitattypen herstellende hoogvenen (H7120) en actieve hoogvenen (H7110) die in dit deel van het gebied aanwezig zijn.

4. REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.1 ALGEMEEN

In de zienswijzen zijn veel opmerkingen gemaakt over de instandhoudingsdoelstellingen en over de realisatie hiervan.

Er is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling 'behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitattypen en soorten binnen de Europese Unie' te vervangen door de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn: 'behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van habitattypen en soorten binnen de Europese Unie'.

Verder is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling 'behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functie van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd' te schrappen omdat met de formulering in het ontwerpbesluit onvoldoende rekening is gehouden met de wijze waarop in jurisprudentie rekening is gehouden met de termen 'natuurlijke kenmerken' en 'instandhoudingsdoelstellingen'.

Er zijn vragen gesteld over de gestelde nationale doelen, de monitoring van Natura 2000-gebieden, de afstemming en de verantwoordelijkheden. In een aantal zienswijzen wordt de vraag gesteld of de besluiten in samenhang met elkaar en met de gebieden daarbuiten wel een voldoende bijdrage leveren om de soorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding te brengen of te houden.

Er wordt de vrees uitgesproken dat voor een aantal habitattypen en soorten onvoldoende gebieden worden aangewezen, zodat de gunstige staat van instandhouding niet gewaarborgd kan worden. Daarnaast wordt er verzocht voor die soorten en habitattypen waarvoor in het Natura 2000 profielendocument (2006)² sprake is van een ongunstige staat van instandhouding een herstelopgave te formuleren, tenzij er ecologische redenen zijn om hiervan af te zien. Het besluit zou moeten aangeven wat de gevolgen zijn wanneer een soort uit een gebied dreigt te verdwijnen. Daarnaast zou er een gegronde reden aanwezig moeten zijn wanneer er niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding.

Anderzijds wordt in zienswijzen aangeduid dat veel doelen te hoog gegrepen zijn en dat deze alleen met grote (ook financiële) inspanningen bereikt kunnen worden. Er wordt over de instandhoudingsdoelstellingen opgemerkt dat ze de status zouden moeten krijgen van een inspanningsverplichting en niet van een resultaatsverplichting. Enkele insprekers menen dat bij het vaststellen van de doelen en doelstellingen veel geleund wordt op het voorkomen van flora en fauna in vroegere jaren, die niet gebaseerd zijn op voldoende wetenschappelijke gegevens. Het is onduidelijk of deze waarden wel daadwerkelijk aanwezig zijn. Om die reden zouden de aanwezige habitattypen op een kaart aangeduid moeten zijn.

Weer anderen menen dat de uitgangssituatie helder moet worden omschreven in het aanwijzingsbesluit. Tegelijkertijd zal er een termijn gegeven moeten worden waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten worden.

In de besluiten wordt er volgens insprekers niet ingegaan op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering, terwijl deze veranderingen bepalend kunnen zijn voor de haalbaarheid van de natuurdoelen. In andere zienswijzen wordt aangevoerd dat er voor veel soorten geen instandhoudingsdoelstelling geformuleerd mag worden omdat hiermee soorten komen te vallen onder de bescherming van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.

Er wordt bovendien gevraagd om de kernopgaven in de aanwijzingen op te nemen dan wel het Natura 2000 doelendocument (2006) deel uit te laten maken van de aanwijzingsbesluiten. Uit het besluit zou duidelijk moeten blijken voor welke functie(s) en voor welke soort(en) het gebied wordt aangewezen, zodat duidelijk is of de soorten in al hun levensbehoeften worden beschermd. Daar waar niet alle levensbehoeften in een Natura 2000-gebied zijn beschermd dient te worden aangegeven waar de ontbrekende functies zijn gelegen en wat de beschermingsstatus is.

Er wordt gevraagd om rekening te houden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.

Dat het concretiseren van maatregelen wordt doorgeschoven naar het beheerplan geeft voor veel insprekers onduidelijkheid; hierdoor kan het overleg over het beheerplan onder grote spanning komen te staan. Zij bepleiten duidelijke kaders voor het beheerplan, zodat er constructief aan de uitwerking kan worden gewerkt. Daarnaast wordt opgemerkt dat bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen alleen wordt uitgegaan van bestaande budgetten. Welke consequenties de instandhoudingsdoelstellingen hebben in financiële zin wordt pas duidelijk bij het tot stand komen van de beheerplannen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde zienswijzen worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Algemene instandhoudingsdoelstellingen

De formulering van de algemene instandhoudingsdoelstellingen is aangepast in hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting van dit besluit. De algemene instandhoudingsdoelstellingen beogen de algemene hoofddoelstelling van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de individuele aanwijzingsbesluiten te verankeren. Daarmee wordt de bijdrage van de Nederlandse Natura 2000-gebieden aan het behoud van de biodiversiteit vastgelegd. Het streven naar een gunstige staat van instandhouding van de per aanwijzingsbesluit opgesomde habitattypen, soorten en vogels is daarvan de uitwerking. Het vormt de Nederlandse bijdrage aan de ecologische samenhang van het Europese Natura 2000-netwerk. Per gebied zijn de specifieke doelstellingen voor de relevante habitattypen en soorten nader omschreven. Op basis van de algemene doelstellingen wordt naar een landelijk gunstige staat van instandhouding van de voor Nederland relevante habitattypen, -soorten en vogels gestreefd. Dit houdt in dat het natuurlijke verspreidingsgebied van de habitat of van de soort stabiel moet zijn of moet toenemen; dit moet in de toekomst ook zo blijven. Een duurzaam behoud van een habitatype kan alleen maar gerealiseerd worden wanneer alle planten- en diersoorten die typisch zijn voor de habitat behouden kunnen worden. Omgekeerd geldt dit ook voor het behoud van een bepaalde plantensoort of diersoort. De betreffende soort kan alleen effectief beschermd worden wanneer de beschermingsmaatregelen zich, naast op de soort zelf, ook richten op de habitat of het leefgebied van de soort. Zodoende strekt in een Natura 2000-gebied de instandhoudingsdoelstelling van een soort zich mede uit tot het leefgebied of de habitat van de betreffende soort.

Verder geldt ook dat invloeden van buitenaf op het Natura 2000-gebied van grote invloed kunnen zijn op de staat van instandhouding van een soort: de externe werking. De instandhoudingsdoelstelling richt zich op het gehele biotische en abiotische complex van factoren, die het habitatype of de soort haar specifieke aanzien geven en die noodzakelijk zijn voor het behoud van de biologische diversiteit van het gebied.

Contour "haalbaar en betaalbaar"

In de paragrafen 1.2.3, 3.4 en 4.1.7 van de Nota van Antwoord staat aangegeven dat zowel de selectie als de begrenzing uitsluitend gebaseerd zijn op ecologische criteria. Dit betekent echter niet dat andere dan ecologische belangen geen rol hebben gespeeld. Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen heeft het uitgangspunt "haalbaar en betaalbaar", zowel landelijk als per gebied nadrukkelijk een rol gespeeld. Er is daarbij rekening gehouden met de economische en sociale belangen van de directe omgeving. Dit betekent in de praktijk dat voor een bepaald habitatype of soort de relatief grootste ecologische bijdrage komt van het gebied waar de ecologische vereisten reeds op orde zijn of waar ze op relatief eenvoudige wijze op orde te brengen zijn, om zodoende bij het opstellen van beheerplannen een evenwichtige balans tussen economie en ecologie na te streven.

In paragraaf 3.4 van de Nota van Antwoord staat dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Er kan echter geen onevenredige financiële inspanning verwacht worden om alle habitattypen en soorten te herstellen. Met oog hierop is voor een aantal soorten en habitattypen in het Natura 2000 doelendocument (2006, hoofdstuk 6) gekozen voor een lager niveau dan gunstige staat van instandhouding. In die gevallen wordt verbetering van de ecologische vereisten voorlopig niet realistisch geacht of de inspanning staat in geen verhouding tot de extra bijdrage die een gebied kan leveren aan de realisering van de Natura 2000-doelen op landelijk niveau.

Anderzijds is het logisch dat een hogere inzet wordt nagestreefd voor habitattypen en soorten waar Nederland relatief belangrijk voor is en/of voor habitattypen en soorten die sterk onder druk staan.

Dit geldt bijvoorbeeld voor het habitatype actieve hoogvenen H7110 (*hoogveenlandschap*). Voor dit habitatype zijn de ecologische omstandigheden nog niet op orde.

Contour “strategisch lokaliseren”

Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen is ook geanticipeerd op bestaande plannen en projecten ter realisering van de Ecologische Hoofdstructuur en bestaand beleid met betrekking tot bijvoorbeeld mest en waterhuishouding. Dit is het gehanteerde principe van “strategisch lokaliseren”: behoud of herstel nastreven daar waar de grootste potentie ligt en waar dit gemakkelijk kan zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de ecologische uitgangspunten en ambities. Om daaraan invulling te geven zijn diverse consultatierondes met deskundigen en terreinbeheerders gehouden en zijn analyses uitgevoerd, waaronder de knelpunten- en kansanalyse van KIWA²².

In de toekomst zullen inspanningen voor het waterbeheer meer gericht moeten worden op het natuurbelang. Waar nodig is de begrenzing van gebieden aangepast om een op termijn meer duurzame situatie te verkrijgen. Voor een aantal habitattypen en soorten zijn gezien de urgentie ten aanzien van de kernopgave (sense of urgency)²³, op de korte én langere termijn, aanvullende water- of beheermaatregelen nodig.

Trends, dynamiek en autonome ontwikkelingen

In het aanwijzingsbesluit staat de resultante van bovenstaande contouren uitgewerkt in de vorm van de instandhoudingsdoelstellingen. Op grond daarvan worden in het beheerplan de benodigde maatregelen uitgewerkt om de genoemde habitattypen en soorten in de gewenste staat van instandhouding te brengen of te behouden, zodat het gebied voldoende bijdrage kan leveren aan het realiseren van de gewenste staat van instandhouding op landelijk niveau. Eén van de uitgangspunten in de Natura 2000 contourennotitie (2006)²⁴ is dat doelstellingen in de tijd robuust geformuleerd moeten worden. Dit is gedaan om zo te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld de natuurlijke dynamiek of een mogelijke klimaatsverandering. Als de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald lijken te worden, bijvoorbeeld omdat een populatie vogels of een bepaald habitatype ondanks de bescherming toch kleiner wordt, moet Nederland maatregelen nemen om deze ontwikkeling te keren. Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn, verplicht de lidstaat namelijk om de achteruitgang tot staan te brengen. Soms zullen de genomen maatregelen niet werken, bijvoorbeeld bij klimaatsverandering, een te grote externe beïnvloeding of als trekkende soorten in het buitenland negatief worden beïnvloed. Er zijn dan geen sancties. Gezien een aantal onzekerheden over te verwachten ontwikkelingen, die voortkomen uit natuurlijke dynamiek en klimaatveranderingen, is voor het jaar 2015 voorzien in een evaluatie van het Natura 2000 doelendocument (2006). Indien noodzakelijk worden dan ook de betreffende aanwijzingsbesluiten aangepast (zie Nota van Antwoord, paragraaf 3.19).

In bijlage B.4 van de Nota van toelichting van dit besluit wordt nader op de specifieke keuzes ingegaan.

Herijking instandhoudingsdoelstellingen

De lidstaten van de Europese Unie hebben de afspraak gemaakt om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om een gunstige staat van instandhouding van de aangewezen soorten en habitattypen te realiseren. Pas wanneer daadwerkelijk is gebleken dat de doelen om wat voor reden dan ook niet haalbaar zijn, bestaat er – zoals onder andere in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord staat vermeld – een aantal momenten waarop de doelen bijgesteld kunnen worden. De drie momenten waarop de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden herijkt en zonodig kunnen worden bijgesteld zijn (zie ook Nota van Antwoord, paragraaf 3.4 en 3.14):

- bij de definitieve aanwijzing;
- bij het opstellen van het beheerplan;
- bij de geplande evaluatie in 2015.

²² KIWA & EGG (2007): Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000-gebieden. Versie 2007. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

²³ Een sense of urgency is toegekend aan een gebied als binnen 10 jaar (na 2005) mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Zie verder bijlage 2 begrippen en definities uit de Nota van Antwoord (2007).

²⁴ Ministerie van LNV (2005): Natura 2000 Contourennotitie. Kaders voor Natura 2000-doelen, besluiten en beheersplannen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Ecologische samenhang en belangenafweging

De afweging tussen economie en ecologie moet zodanig plaatsvinden dat de goede staat van instandhouding van de in bijlage I en in bijlage II genoemde habitattypen en soorten niet in gevaar komt.

De situatie kan zich voordoen dat in een bepaald gebied een aantal habitattypen of soorten voorkomt, waarvoor geen instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld. Er is dan de inschatting gemaakt dat het betreffende habitatype of de betreffende soort weliswaar marginaal in het gebied aanwezig is, maar dat het gebied op termijn geen bijdrage kan leveren aan de instandhouding van het habitatype of soort. Ook bij de formulering van een doel voor broedvogels is bepalend of het gebied een relevante bijdrage aan het realiseren van het landelijke doel levert of kan gaan leveren (zie ook paragraaf 3.11 van de Nota van Antwoord). Voor elk specifiek gebied komt dat erop neer dat de instandhoudingsdoelstelling van een bepaald habitatype of bepaalde soort alleen in samenhang kan worden gezien met de instandhoudingsdoelstelling op landelijk niveau en in andere Natura 2000-gebieden. Dat betekent dat er weliswaar landelijk per soort of per habitatype naar een goede staat van instandhouding moet worden gestreefd, maar dat deze situatie niet in elk gebied afzonderlijk hoeft te worden nagestreefd. Binnen dit kader kan ook rekening worden gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.

De 'ten gunste' formulering

In sommige gevallen is er een zogenaamde 'ten gunste' formulering gebruikt. Daarmee wordt aangeduid dat de aanwezigheid van een bepaald habitatype of leefgebied van een bepaalde (vogel)soort in enige mate mag afnemen ten gunste van andere habitattypen of soorten die sterk onder druk staan en waarvoor in een gebied de doelen in termen van uitbreiding omvang leefgebied of uitbreiding oppervlakte zijn geformuleerd. Gelet op het ecologische belang om de staat van instandhouding van dit habitatype te verbeteren, is hier de bewuste keuze gemaakt dat dit ten koste mag gaan van een ander habitatype met een gunstige staat van instandhouding.

Ook het onderhavige besluit kent de bepaling dat het oppervlakte herstellende hoogvenen (H7120) mag afnemen ten behoeve van actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A). Actieve hoogvenen verkeren landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Dat betekent dat er maatregelen genomen moeten worden om zowel de oppervlakte te vergroten als de kwaliteit te verbeteren. Bij het vergroten van de oppervlakte valt het zeker niet uit te sluiten dat dit deels ten koste gaat van andere aangrenzende habitattypen, zoals herstellende hoogvenen.

Onderbouwing besluiten

In diverse ecologische rapporten²⁵ en databanken zijn de natuurwaarden van Nederland beschreven. Het is voor de selectie of ecologische onderbouwing van een Natura 2000-gebied niet noodzakelijk dat de aanwezige natuurwaarden op kaart worden aangegeven.

Het Natura 2000 doelendocument (2006) is één van de dragende beleidsdocumenten die aan de besluitvorming ten grondslag heeft gelegen. Het beleid zoals daar is uiteengezet, is bij de besluitvorming toegepast, maar het Natura 2000 doelendocument (2006) maakt géén onderdeel uit van het besluit.

Met betrekking tot de vraag op welke wijze er kan worden nagegaan of de gunstige staat van instandhouding voor dat betreffende habitatype of de betreffende soort kan worden bereikt, is er in de Nota van toelichting een uitgebreid overzicht opgenomen waarin alle gebieden staan vermeld waaraan voor het betreffende habitatype een doel is toegekend. Op deze wijze is na te gaan hoe de landelijke opgave over het Natura 2000-netwerk is verdeeld. Het is echter een indicatieve vermelding, want het is niet de bedoeling in deze aanwijzing een besluit te nemen over de instandhoudingsdoelstellingen van andere gebieden.

²⁵ Zie onder andere Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden, bijlage 3. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Kernopgaven

In paragraaf 1.3.4 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat de kernopgaven een belangrijk hulpmiddel zijn bij de focus en eventuele prioritering binnen de Natura 2000-beheerplannen. Ze beschrijven de belangrijkste behoud- en herstelopgaven per Natura 2000-landschap en zijn in het Natura 2000 doelendocument (2006) toebedeeld aan gebieden. Het toevoegen van de kernopgaven aan de Nota's van toelichting bij de definitieve aanwijzingsbesluiten heeft geen meerwaarde, omdat die informatie is opgenomen in het Natura 2000 doelendocument.

Ambitieniveau van de instandhoudingsdoelstellingen voor vogels

Per gebied zijn er gebiedsdoelen opgesteld. Deze richten zich op de kwaliteit en oppervlakte van het habitatype of van het leefgebied van een (vogel)soort. Voor (vogel)soorten wordt daarnaast een doel gesteld voor de gewenste populatie. Voor sommige soorten en vrijwel alle vogels zijn hierbij richtinggevende aantallen genoemd. Deze dienen als minimale draagkracht voor het leefgebied binnen de begrenzing van het gebied. In het geval van herstel is de uitwerking van de landelijke doelen middels het principe van 'strategisch lokaliseren' bepaald. Dat wil zeggen dat de herstelopgave is neergelegd in de gebieden waar de beste potentie is om het habitatype of het leefgebied van de (vogel)soort te verbeteren. Voor verspreid voorkomende habitatypes en (vogel)soorten is het niet mogelijk om de landelijke doelstellingen alleen binnen het Natura 2000-netwerk te realiseren. Opgaven buiten het Natura 2000-netwerk worden via ander natuurbeleid gerealiseerd, zoals de Flora- en faunawet en de ecologische hoofdstructuur. Bij de evaluatie in 2015 worden zowel de ambities van de gebiedsdoelen als de landelijke instandhoudingsdoelstellingen tegen het licht gehouden en wordt bekeken of bijstelling nodig is.

Monitoring

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is verantwoordelijk voor de periodieke algemene rapportages aan de Europese Commissie en voor de monitoring van de staat van instandhouding van soorten en habitatypes op landelijk niveau. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zorgt voor een landelijk monitoringssysteem. De gebiedsgerichte monitoring zal plaatsvinden op basis van de monitoringsparagraaf uit de beheerplannen waarin ook rollen en verantwoordelijkheden zijn uitgewerkt. Voor zowel de landelijke als de gebiedsgerichte monitoring wordt momenteel - in samenhang - een programma van eisen ontwikkeld in overleg met de betrokken bevoegde gezagen (ministerie van LNV, ministerie van V&W, ministerie van Defensie en de provincies (IPO)). Zie ook paragraaf 1.5.1 van de Nota van Antwoord.

Nulsituatie of uitgangspunt

In paragraaf 3.18 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat bij het vaststellen van de gebiedsdoelen niet is uitgegaan van een bepaald referentiejaar, zoals het moment van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied of aanmelding als Habitatrictlijngebied. Bij het vaststellen van de doelen is gekeken naar de staat van instandhouding van de betreffende soort of het habitatype op landelijk niveau. Ook is gekeken naar de (minimaal) benodigde hoeveelheid en/of oppervlakte leefgebied of habitatype om een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau te realiseren.

Die (landelijke) staat van instandhouding vormde mede de basis voor vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en/of habitatypes per gebied. In de besluiten is aangegeven of voor een soort of habitatype in een concreet gebied een behoud- of verbeterdoel geldt. Zo is bijvoorbeeld een behouddoel geformuleerd als het gebied een voldoende bijdrage levert aan de realisering van het doel op landelijk niveau of als onevenredige maatregelen nodig zouden zijn om het gebied een grotere bijdrage te laten leveren.

Realisatietermijnen

Zoals in paragraaf 3.16 van de Nota van Antwoord wordt gesteld, zijn termijnen onmisbaar om de realisatie van doelen te plannen. Deze planningen zijn grotendeels afhankelijk van regionale

en zelfs lokale omstandigheden. Daardoor zijn de op te stellen beheerplannen de aangewezen plaats voor het bepalen van de realisatietermijnen. Om die reden is ervan afgezien realisatietermijnen in de aanwijzingsbesluiten op te nemen.

Flankerend beleid

In paragraaf 5.8 van de Nota van Antwoord staat als uitgangspunt geformuleerd dat de instandhoudingsdoelstellingen met behulp van bestaande budgetten worden gerealiseerd. De 'bestaande budgetten' waaruit realisatie van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gefinancierd moet worden, zijn grotendeels opgenomen in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Daartoe behoren de Subsidieregeling Natuurbeheer, de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer en de financiële middelen voor de bestrijding van verdroging in de zogenoemde TOP-lijst gebieden²⁶. Daarnaast is ook het bestaande beheerbudget voor Staatsbosbeheer een financieringsbron voor de instandhoudingsdoelstellingen. Waar de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gekoppeld zijn aan waterkwaliteit kunnen de additionele kosten worden gefinancierd via het spoor van de Kaderrichtlijn Water. Veel subsidiemogelijkheden voor inrichting en (agrarisch) natuurbeheer zijn met het ILG onder verantwoordelijkheid van de provincies gekomen. De provincies bieden deze subsidiemogelijkheden aan door middel van provinciale subsidieregelingen zoals Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer (PSN) en de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN).

4.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Een inspreker vindt het onduidelijk hoe de oude doelen van het Natuurmonument zich verhouden tot de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied. Ook is onduidelijk hoe de wezenlijke kenmerken van het Natuurmonument, met name het kenmerk 'de voor de fauna noodzakelijke rust', zich verhouden tot de instandhoudingsdoelstellingen. De inspreker heeft belang bij duidelijk en ondubbelzinnig geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen, ook betreffende de oude doelen en de wezenlijke kenmerken van het Natuurmonument.

Een andere inspreker wijst op het feit dat Witterveld een van de meest complete levensgemeenschappen is van levend hoogveen (H7110), vochtige heide (H4010), slenken met Rhynchosporion-vegetaties (H7150) en veenbossen (H91D0). Dit gebied is slechts in beperkte mate aangetast. In dit verband wijst de inspreker op de bij deze habitattypen behorende speciale fauna. Voor deze fauna-elementen zijn de factoren rust, stilte en duisternis van belang. Ook lijkt het gebied geschikt als broedgebied voor Kraanvogels. Echter dient dan de rust wel gewaarborgd te worden.

Het Witterveld wordt nu aangewezen voor een aantal habitattypen op grond van de Habitatrichtlijn en was eerder al aangewezen als beschermd natuurmonument, onder andere vanwege het belang van het gebied voor vogels, reptielen en amfibieën. Daarbij hoort ook de voor de fauna noodzakelijke rust als wezenlijk kenmerk. De oude doelen - voortkomend uit de aanwijzing tot beschermd natuurmonument - blijven in formele zin onverminderd van kracht en gaan mede de inhoud van het beheerplan bepalen. In het beheerplanproces zullen deze doelen nader worden gezien.

Per Natura 2000-gebied wordt door het ministerie van LNV een overzicht samengesteld waaruit blijkt hoe de natuur- en landschapswaarden van een beschermd natuurmonument dat samenvalt met het betreffende Natura 2000-gebied, zich verhouden tot de Natura 2000-doelen van dat gebied. Op deze wijze wordt het bevoegd gezag een handreiking geboden aangaande de betekenis van de oude doelen na de aanwijzing als Natura 2000-gebied. Daarbij wordt een volledig en zo objectief mogelijk overzicht verschaft van de natuur- en landschapswaarden en eventuele te ontwikkelen waarden die zijn opgenomen in de Nota van toelichting bij het aanwijzingsbesluit van het beschermde natuurmonument. De handreiking bestaat hieruit dat

²⁶ De door de provincies opgestelde lijsten met gebieden die in het kader van het verdrogingsbeleid met voorrang worden aangepakt.

de waarden worden ingedeeld in categorieën waaruit blijkt hoe ze zich verhouden tot de Natura 2000-doelen: gelijk, overlappend, reeds bestaand of strijdig. De Natura 2000-doelen gaan in het geval van strijdigheid voor op de oude doelen van het beschermd natuurmonument.

De handreiking is richtinggevend voor de opstellers van beheerplannen en voor vergunningverleners.

5. REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

5.1 ALGEMEEN

Er wordt gewezen op het feit dat de gevolgen van het huidig gevoerde natuurbeleid een onevenredige belasting vormen voor de omgeving. Men stelt dat het onmogelijk is om op basis van de stukken te bepalen wat de gevolgen van de aanwijzing zijn voor de individuele bedrijfsvoering. De scheiding in tijd tussen het aanwijzingsbesluit en het beheerplan wordt daarvoor verantwoordelijk gehouden. Daarnaast worden er veel opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over de diverse facetten van bestaand gebruik, de externe werking, de relatie met de Kaderrichtlijn Water, de relatie met het toetsingskader Ammoniak en Natura 2000, de relatie met het bestemmingsplan en andere ruimtelijke plannen.

Enkele insprekers wijzen er op dat 1 oktober 2005 (de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998) niet als peildatum voor bestaand gebruik kan dienstdoen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Externe werking

Het is moeilijk aan te geven wat de precieze omvang van de externe werking van een bepaalde activiteit is. In paragraaf 4.3 van de Nota van Antwoord staat dat dit afhangt van de aard van de activiteit zelf, de intensiteit ervan en de gevoeligheid van de aanwezige habitattypen en soorten. Het valt op voorhand dus niet te zeggen of er beïnvloeding plaatsvindt. Dat betekent dat wanneer niet uitgesloten kan worden dat een Natura 2000-gebied door een bepaalde activiteit wordt beïnvloed, er bekeken moet worden of er op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 een vergunningplicht voor een bepaalde activiteit aan de orde is. Het is dus evenmin aan te geven waar de externe werking van een bepaalde activiteit eindigt. Het beleid om nieuwe natuur van ná 1 mei 1988 niet als verzuringgevoelig aan te merken, is nooit van toepassing geweest op de oude Natuurbeschermingswet. Ook voor de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 was het voor de beoordeling alleen van belang of een bepaalde activiteit schade aan een aangewezen beschermd natuurmonument toebrengt. De vraag of een deel van een bepaald beschermd natuurmonument als zogenoemde nieuwe natuur moest worden aangemerkt, heeft in deze besluitvorming geen rol gespeeld. Als een bepaald gebied als beschermd natuurmonument was aangewezen, genoot zo'n natuurmonument de volledige bescherming van de Natuurbeschermingswet. In het beheerplan zal over het algemeen duidelijkheid gegeven worden voor welke activiteiten een vergunningplicht aan de orde kan zijn. De afstand tussen de locatie van de activiteit en de te beschermen natuurwaarden is daarbij niet altijd doorslaggevend; het gaat er om of een bepaalde activiteit al dan niet de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied kan aantasten.

Rond de Natura 2000-gebieden wordt, volgens sommige insprekers, een beschermingszone ingesteld van 3.000 meter. Dat is echter niet het geval. In het kader van de Interimwet ammoniak en veehouderij²⁷ werd in verband met de ammoniakdepositie een zone van 3.000 meter gehanteerd. Binnen die zone was de beïnvloeding door een veehouderijbedrijf van verzuringsgevoelig gebied nog meetbaar. Tot deze grens kon een vergunningplicht voor deze

²⁷ Wet van 9 juni 1994 houdende tijdelijke regeling inzake de ammoniakdepositie veroorzaakt door veehouderijen (interimwet ammoniak en veehouderij), Staatsblad 1994, nr. 634.

verzuringgevoelige gebieden aan de orde zijn. Deze grens is inmiddels vervallen. Natura 2000 is gericht op de bescherming van de in het gebied voorkomende habitattypen en soorten. Een exacte grens waar de externe werking ophoudt, is in algemene zin niet aan te geven. Dit wordt van geval tot geval beoordeeld. Bepalend is dus niet de afstand, maar of er sprake is van significante gevolgen voor het betreffende gebied.

Beschermde natuurmonumenten

In de paragrafen 3.15, 4.6.4 en 4.6.9 van de Nota van Antwoord staat dat een belangrijk deel van de aan te wijzen Natura 2000-gebieden, zoals dit gebied, reeds onder de oude Natuurbeschermingswet als beschermd of als staatsnatuurmonument was aangewezen. Op grond van artikel 15a van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt een besluit tot aanwijzing van een beschermd natuurmonument zodra het gebied is aangewezen als Natura 2000-gebied en voor zover het beschermde natuurmonument binnen dat Natura 2000-gebied ligt. Dat betekent dat wanneer een deel van het beschermde natuurmonument buiten het Natura 2000-gebied ligt, de oude aanwijzing als natuurmonument voor dat gebiedsdeel van kracht blijft. Voor Vogelrichtlijngebieden was dit reeds aan de orde.

De instandhoudingsdoelstelling heeft, voor het deel van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als beschermd natuurmonument betrekking had, vanaf dat moment mede betrekking op de doelstellingen van dat beschermde natuurmonument ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis. Bepalingen uit de aanwijzingen tot beschermd natuurmonument over natuurschoon, rust, stilte en over de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermde natuurmonument blijven gewoon van kracht en zullen mede de inhoud van het beheerplan gaan bepalen. Op dit onderdeel brengt Natura 2000 geen verandering in de bestaande situatie.

Bestaand gebruik: peildatum en vergunningplicht

In paragrafen 4.1 en 4.2 van de Nota van Antwoord wordt uitvoerig ingegaan op bestaand gebruik en hoe daarmee wordt omgegaan.

Het aanwijzen van een Natura 2000-gebied leidt niet automatisch tot een verbod op het verrichten van bepaalde handelingen. In het aanwijzingsbesluit zelf is daarom niet aangegeven of en onder welke voorwaarden een activiteit kan worden toegestaan. In een besluit staat alleen voor welke waarde het gebied wordt aangewezen.

Op grond van de huidige Natuurbeschermingswet 1998 geldt een vergunningplicht voor activiteiten die in en om Natura 2000-gebieden de beschermde natuur kunnen verslechteren of een significant verstorend effect hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Het gaat daarbij niet om een vergunning voor alle activiteiten, maar alleen voor mogelijk schadelijke of significant versturende activiteiten. Daarnaast is er in de wet een uitzondering gemaakt voor bestaand gebruik. Tot na het onherroepelijk²⁸ worden van het beheerplan is de vergunningplicht niet van toepassing op bestaand gebruik. De Natuurbeschermingswet 1998 omschrijft bestaand gebruik als 'iedere handeling die voor 1 oktober 2005 werd verricht en sedertdien niet of niet in betekenende mate is gewijzigd'.

Tot het onherroepelijk worden van het beheerplan draagt het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de verantwoordelijkheid dat er in het gebied passende maatregelen genomen worden waardoor het bestaande gebruik de kwaliteit van het gebied niet verslechtert of geen significant effect heeft op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. In het uiterste geval kan betekenen dat op last van het ministerie van LNV het bestaande gebruik wordt stilgelegd. Het initiatief daartoe zal in alle gevallen van het ministerie uitgaan. Een vergunning blijft echter noodzakelijk als een bedrijf zich nieuw vestigt of wanneer een (bestaande) activiteit wordt uitgebreid.

---

²⁸ Een beheerplan is pas onherroepelijk nadat alle juridische beroepsprocedures, die volgen op de definitieve vaststelling van zo'n beheerplan definitief zijn afgerond.

In het beheerplan zal het bestaande gebruik beschreven moeten worden en zal zonodig aan regels worden gebonden. Zoals in paragraaf 4.2.4 van de Nota van Antwoord reeds uiteen wordt gezet, worden geen activiteiten gelegaliseerd. Dat een bepaalde activiteit om wat voor reden dan ook als bestaand gebruik wordt aangemerkt, wil nog niet zeggen dat deze activiteit in het beheerplan zal worden toegestaan. Dat geldt ook voor inrichtingen die niet vergunningplichtig zijn volgens het Besluit landbouw milieubeheer (2006)²⁹ uit de Wet milieubeheer of reeds in het bezit zijn van een milieuwetvergunning.

Doorwerking aanwijzing in andere plannen

De verplichting om Natura 2000-gebieden aan te wijzen volgt direct uit de Habitatrictlijn en uit de Vogelrichtlijn. Mede op basis van Europeesrechtelijke uitspraken kan er bij de selectie en bij de begrenzing van Natura 2000-gebieden uitsluitend van ecologische criteria worden uitgegaan. Dat betekent in de praktijk dat de grenzen van deze gebieden zijn bepaald door het gebruik dat de betreffende planten- en diersoorten van het gebied maken. Terreindelen die van mindere kwaliteit zijn, kunnen deel uitmaken van Natura 2000-gebieden als herstel van die terreinen haalbaar is en als ze nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Daardoor zal de begrenzing van zo'n gebied niet in alle gevallen overeenkomen met de bestemming die in een vastgesteld bestemmingsplan aan het gebied is toegekend. In het uiterste geval zou dat kunnen betekenen dat een bepaalde bestemming die in een bestemmingsplan aan zo'n gebied rechtsgeldig is toegekend, toch niet gerealiseerd kan worden, omdat daarvoor geen vergunning op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 kan worden verleend. In paragrafen 4.2 en 6.1 van de Nota van Antwoord wordt hierop verder ingegaan. Ook voor reconstructieplannen³⁰, provinciale waterplannen en waterbeheerplannen van de waterschappen geldt een gelijksoortige situatie. Het kan zijn dat dit soort plannen nog onvoldoende concreet zijn om ze op de gevolgen voor Natura 2000-gebieden te toetsen, maar op een gegeven moment zullen al deze plannen, al dan niet bij hun nadere uitwerking, bij het opstellen van beheerplannen afgestemd worden (paragraaf 6.3.2 Nota van Antwoord).

Relatie met ammoniak

In paragraaf 6.2 van de Nota van Antwoord wordt ingegaan op het toetsingskader Ammoniak en Natura 2000. Bij het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden spelen de negatieve gevolgen van stikstofdepositie, met name ammoniak, een belangrijke rol. De ammoniakdepositie wordt vooral bepaald door de hoge achtergronddepositie. Een deel is afkomstig van veehouderijen in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied. Om duidelijkheid te bieden tot het moment van vaststellen van de beheerplannen is besloten interim-beleid te ontwikkelen. Dit toetsingskader is door de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Interprovinciaal Overleg (IPO) en het Rijk samen opgesteld en in februari 2007 bestuurlijk geaccordeerd. Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO) heeft ingestemd met dit akkoord. Op 22 mei 2007 is het als handreiking aan het bevoegd gezag verstuurd en tevens aan de Tweede Kamer.

Met behulp van het toetsingskader konden provincies relatief eenvoudig beoordelen of veehouderijbedrijven in de buurt van Natura 2000-gebieden mochten uitbreiden of niet. Ook konden provincies met het toetsingskader beoordelen of nieuwe bedrijven zich er konden vestigen. De ammoniakuitstoot was daarbij bepalend.

In maart 2008 heeft de Raad van State echter geoordeeld dat het toetsingskader Ammoniak en Natura 2000 onvoldoende zekerheid biedt dat de natuurwaarden in Natura 2000-gebieden niet worden aangetast. Het toetsingskader is daardoor vervallen.

²⁹ Besluit van 13 juli 2006, houdende regels voor akkerbouw- of tuinbouwbedrijven met open grondteelt, melkrundveehouderijen, gemechaniseerde loonbedrijven, witloftrekkerijen, teeltbedrijven met eetbare paddestoelen, paardenhouderijen, kinderboerderijen, kleinschalige veehouderijen, spoelbassins en opslagen van vaste mest (Besluit landbouw milieubeheer).

³⁰ Plannen op grond van de Wet van 31 januari 2002, houdende regels inzake de reconstructie van concentratiegebieden (Reconstructiewet concentratiegebieden). Staatsblad 2002, nr. 115.

Naar aanleiding van deze uitspraak heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de Taskforce Trojan ingesteld. De taskforce heeft aangegeven dat er verschillende factoren van invloed zijn op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen; stikstofdepositie is er één van. Het rapport van deze taskforce heeft vervolgens geleid tot een proeve van een handreiking voor het bevoegd gezag die op 24 november 2008 aan de Tweede Kamer³¹ is gestuurd. Deze handreiking is een hulpmiddel en bevat aanwijzingen voor de beoordeling van bestaand gebruik en voorgenomen activiteiten in of in de omgeving van Natura 2000-gebieden die stikstofdepositie veroorzaken. Het is aan het bevoegd gezag om maatwerk te leveren bij de beoordeling van (voorgenomen) activiteiten en daarbij zoveel mogelijk relevante factoren te betrekken. Zo kan bijvoorbeeld afhankelijk van de situatie een afname van depositie worden verrekend met de depositie veroorzaakt door de activiteit die ter beoordeling voorligt (saldering), zodat ruimte ontstaat voor economische ontwikkeling. Het voordeel hiervan is dat economische ontwikkeling, mits deze gepaard gaat met afname van de milieudruk, het realiseren van instandhoudingsdoelstellingen dichterbij kan brengen. Van het Natura 2000-gebied Witterveld heeft het habitattype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A), en het type herstellende hoogvenen (H7120) de laagste kritische depositiewaarden voor stikstof³². Deze depositiewaarde is 400 mol per ha per jaar, waarmee deze habitattypen in de klasse 'zeer gevoelig' vallen.

Kaderrichtlijn Water

Dit gebied is deel van het stroomgebiedbeheerplan voor Rijn-Noord³³ dat het in kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) opgesteld wordt. Natura 2000-gebieden worden in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen als gebieden waar water een bijzondere bescherming behoeft. De in het stroomgebiedbeheerplan op te nemen milieudoelstellingen en bijbehorende maatregelen moeten dan ook overeenstemmen met de doelen van Natura 2000. De afstemming van doelen en de weergave daarvan in het stroomgebiedbeheerplan beperkt zich tot die delen van de doelstellingen van Natura 2000 die een relatie hebben met de ecologische of chemische kwaliteit van het water.

Het stroomgebiedbeheerplan wordt uitgewerkt in de provinciale waterplannen en in waterbeheerplannen van waterschappen. Daar waar in de afstemming strijdigheid kan ontstaan wordt maatwerk toegepast en wordt afhankelijk van de situatie de KRW of de Vogel- en Habitatrichtlijnen als richtinggevend genomen. Gebiedsspecifiek maatwerk zijn bijvoorbeeld de door de waterschappen opgestelde Gewenste Grond en Oppervlakte Water Regiems (GGOR's)³⁴. Waar nodig zullen de lokale watervereisten en de daarvoor benodigde maatregelen verder worden uitgewerkt en in de Natura 2000-beheerplannen worden opgenomen. Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 6.3.

5.2 SPECIFIEKE REACTIE OVER DE RECHTSGEVOLGEN

Een inspreker is van mening dat er voor de activiteiten geen zwaardere toets mag gelden dan uit het Europese recht voortvloeit. In het ontwerpbesluit staat in paragraaf 4.4 dat de definitieve aanwijzing de status van beschermd natuurmonument komt te vervallen. Art. 15a van de Natuurbeschermingswet vermeldt dat de instandhoudingsdoelstellingen mede betrekking hebben op de doelen van het gebied zoals bepaald in het oude besluit. Het lijkt er volgens de inspreker op dat de oude doelen nu worden 'verheven' tot instandhoudingsdoelstellingen. Als gevolg hiervan zijn de oude doelen van belang in het kader van de toets voor de vergunningplicht uit de Natuurbeschermingswet. De toets van art. 16 van de Natuurbeschermingswet is minder zwaar dan de toets van art. 19d. Dit zou kunnen betekenen dat voor de aanwezige soorten het strengere regime van art. 19d geldt, terwijl het gebied niet is

³¹ Tweede Kamer, 2008-2009, 30654, nr. 62.

³² Van Dobben en Van Hinsberg (2008): Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden. Alterra-rapport 1654.

³³ <http://www.kaderrichtlijnwater.nl/uitvoering/>

³⁴ De te nemen maatregelen voor grondwater worden gebiedsspecifiek vastgesteld via het GGOR in het stroomgebiedbeheerplan dat opgesteld wordt naar aanleiding van de Kaderrichtlijn Water (EU-richtlijn voor waterkwaliteit).

aangewezen op grond van art. 10a vanwege de aanwezige soorten. Dit zwaardere toetsingskader leidt tot onaanvaardbare gevolgen voor de inspreker.

De instandhoudingsdoelstelling voor het gebied heeft, vanaf het moment dat Witterveld als Natura 2000-gebied is aangewezen, mede betrekking op de doelstellingen die volgen uit de eerdere aanwijzing tot beschermd natuurmonument. Dat betekent dat de doelen over natuurschoon, rust, stilte en over de natuurwetenschappelijke betekenis (ook voor de verschillende soorten) van het beschermde natuurmonument gewoon van kracht blijven en mede de inhoud van het beheerplan gaan bepalen. Op dit onderdeel brengt Natura 2000 geen verandering in de bestaande situatie. Binnen het EG-recht is het in het onderhavige geval juridisch ook niet onmogelijk om doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel, rust en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis in een Natura 2000-gebied in het aanwijzingsbesluit op te nemen.

Voor gebieden die zijn aangewezen op grond van artikel 10a van de Natuurbeschermingswet 1998 vindt de beoordeling van activiteiten plaats op grond van artikel 19d. Het is echter niet terecht om artikel 19d te vergelijken met artikel 16 van de Natuurbeschermingswet 1998. De beoordeling vond tot nog toe immers niet plaats op grond van artikel 16 van de Natuurbeschermingswet 1998, maar op grond van de bepalingen in de 'oude' Natuurbeschermingswet (artikel 12). In de praktijk betekende dit dat er al sprake was van een beoordeling waarin getoetst moest worden aan onder andere de aanwezige soorten en het wezenlijk kenmerk rust. In die zin is er dan ook geen sprake van een verzwaaring die tot onaanvaardbare gevolgen van de inspreker zou leiden.

Een inspreker verzoekt de aansprakelijkheid en handhaving van illegale activiteiten te regelen voordat de begrenzingen vastgelegd zijn. Er bestaat de vrees dat de gevolgen van illegale activiteiten zoals stroperij, loslopende honden, quad racing, autoverkeer op afgesloten wegen, nightdroppings en illegale vuilstort ook worden afgewenteld op de eigenaren.

Aan het verzoek wordt niet tegemoet gekomen, omdat alle genoemde zaken geregeld behoren te worden in een handavingsparagraaf in het beheerplan. Verder kan nog worden opgemerkt dat een grondeigenaar niet aansprakelijk gehouden kan worden voor de kosten, die verbonden zijn aan handhaving en controle van de noodzakelijke beheermaatregelen.

6. REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

De wijze waarop de instandhoudingsdoelstellingen al dan niet verwezenlijkt moeten worden, wordt in vele zienswijzen aan de orde gesteld. Zo wordt in verschillende zienswijzen de wens uitgesproken om de plannen zo te ontwikkelen dat daardoor de aanwezige natuurwaarden zich kunnen verbeteren en voor de komende generaties behouden blijven. Er wordt gewezen op de diverse vormen van ongewenst gebruik van het gebied. In weer andere zienswijzen is men van mening dat bepaalde vormen van gebruik geen negatieve invloed op de natuurwaarden hebben en wordt bepleit dat het huidige landgebruik ongehinderd voortgang moet kunnen vinden. Er wordt opgemerkt dat door de nationale procedure, waarbij eerst de gebieden worden aangewezen en doelstellingen worden geformuleerd en pas in een later stadium de beheerplannen worden opgesteld, aan sociaal-economische belangen voorbij wordt gegaan. Ook zou er in zijn algemeenheid onvoldoende duidelijkheid bestaan over het algehele ambitieniveau en de consequenties van de aanwijzing en het toekennen van instandhoudingsdoelstellingen. Tot slot geven verschillende insprekers aan betrokken te willen worden bij het opstellen van het beheerplan of vragen aandacht voor de gevolgen van beheermaatregelen met betrekking tot de veiligheid van een vliegveld.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Volgorde aanwijzing en beheerplan

In de Nota van Antwoord staat in paragraaf 1.4 het nodige over de relatie tussen de aanwijzingsbesluiten en de nog op te stellen beheerplannen. Ook de onderbouwing van de keuze om niet gelijktijdig tot vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen en het beheerplan over te gaan wordt in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord uiteengezet.

Een uitzondering hierop vormen de gebieden waar de provincies het voortouw hebben voor het opstellen van de beheerplannen. Op verzoek van de provincies heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer van 13 februari 2008 toegezegd te wachten met het definitief maken van de aanwijzingsbesluiten voor die gebieden waarvoor de provincie voortouwnemer is en die daarvoor door de provincie zijn aangemeld. De provincies worden voor deze gebieden eerst in de gelegenheid gesteld met de omgeving conceptbeheerplannen op te stellen op basis van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. De besluitvorming van deze aanwijzingsbesluiten zal daarom worden uitgesteld tot na 1 september 2009. Pas dan zullen de ontwerp-aanwijzingsbesluiten verder in procedure worden gebracht. Voor de gebieden waar het Rijk het voortouw heeft voor het opstellen van het beheerplan blijft de volgorde: eerst vaststellen van aanwijzingsbesluiten en daarna vaststellen van de beheerplannen.

Beheerplan en bestaand gebruik

Zoals in paragrafen 1.4, 1.5 en 5.1 van de Nota van Antwoord staat vermeld, hoort bestaand gebruik een plaats in een beheerplan te krijgen. Hierbij wordt zoveel mogelijk ruimte gelaten voor het continueren van bestaand gebruik. Echter wel binnen de voorwaarden die de instandhoudingsdoelstellingen daaraan stellen. Uiteindelijk heeft het beheerplan een centrale rol als het gaat om de regulering van bestaand gebruik. In een beheerplan wordt concreet gemaakt hoe en op welke termijn de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied gerealiseerd kunnen worden. Het beheerplan zal duidelijkheid verschaffen over de vereiste milieukwaliteit en over de ruimtelijke samenhang met de omgeving. In dit kader zal ook aan de orde komen of en in welke mate bestaand gebruik een negatief effect heeft op het realiseren van deze randvoorwaarden en daarmee op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.

De opstellers van de beheerplannen zullen onderling afstemmen hoe zij met bestaand gebruik in de beheerplannen willen omgaan en hoe zij dit zullen opnemen. De beheerplannen zullen echter niet voor alle activiteiten uitsluitend kunnen geven over de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen. Voor sommige gevallen van (bestaand) gebruik zal dan ook in de toekomst een traject van vergunningverlening aan de orde blijven.

Ook de bescherming of ontwikkeling van bepaalde habitattypen zoals actieve hoogvenen is duidelijk een thema dat in een beheerplan thuishoort. Als daarvoor bepaalde specifieke maatregelen nodig zijn, dan behoort dit in het beheerplan geregeld te worden. Het kan in zo'n geval ook betekenen dat de te nemen maatregelen (ver) buiten de grenzen van het Natura 2000-gebied genomen moeten worden. Ook aandacht voor bijvoorbeeld de relatie tussen vogelaantrekkende maatregelen en een nabijgelegen vliegveld kan in het beheerplan aan de orde zijn.

Betrokkenheid bij beheerplan

De wens om betrokken te worden bij het opstellen van het beheerplan en de diverse ideeën die daarover naar voren zijn gebracht, zijn een goed signaal. De integrale benadering die het beheerplan voorstaat, kan alleen succesvol zijn bij voldoende betrokkenheid. Per gebied is één bevoegd gezag de zogenaamde voortouwnemer. Voor dit gebied is dat het ministerie van Defensie. Het is aan de voortouwnemer om grondeigenaren, gebruikers, andere overheden en belanghebbenden te betrekken bij het beheerplan. Belanghebbenden kunnen natuurlijk ook

zelf het initiatief nemen de voortouwnemer te benaderen. Het is niet uitvoerbaar verzoeken om betrokkenheid bij het beheerplan, zoals verwoord in een aantal zienswijzen, door te zenden aan de voortouwnemer.

7. REACTIES OVER SCHADE

In een groot aantal zienswijzen wordt erop gewezen dat er als gevolg van deze aanwijzing inkomens- en vermogensschade kan optreden. Men mist in het besluit een paragraaf over schade en het betalen van een schadevergoeding. Verder wordt aangevoerd dat bij het aannemen van de Habitatrichtlijn de toezegging is gedaan dat de eigenaren en de gebruikers van de grond niet de financiële last van deze maatregelen hoeven te dragen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt volgens de insprekers geen afdoende mogelijkheid voor compensatie. Verder zou de aanwijzing als Natura 2000-gebied een schending van het eigendomsrecht opleveren en in strijd zijn met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Ook de beperkingen van artikel 19d tot en met 19l en artikel 20 van de Natuurbeschermingswet 1998 zou een dermate zware verplichting opleveren dat het eigendom of het gebruikersrecht geen waarde van enige betekenis overhoudt. Er wordt in dit kader om een volledige schadeloosstelling gevraagd.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Schadevergoeding

Zoals in hoofdstuk 5 van de Nota van Antwoord over dit onderwerp staat vermeld, zijn in de aanwijzingsbesluiten geen aparte vergoedingsregelingen opgenomen. De huidige wettelijke regeling biedt namelijk voldoende mogelijkheden voor compensatie. Het gaat dan in het bijzonder om artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998. Men kan in aanmerking komen voor schadevergoeding, indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

De aanwijzingsbesluiten zullen naar verwachting niet snel een recht op schadevergoeding geven, omdat het aanwijzingsbesluit zelf over het algemeen geen beperkingen oplevert. Pas in het kader van het beheerplan of bij vergunningverlening kunnen beperkingen worden gesteld aan het bestaande gebruik, aan voorgenomen uitbreidingsmogelijkheden of aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten. Men komt in aanmerking voor schadevergoeding, indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

1. er is schade geleden door een aanwijzing van een Natura 2000-gebied of door het weigeren van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (of door een daaraan verbonden voorwaarde), of door bepalingen in het Natura 2000-beheerplan;
2. de schade behoort redelijkerwijs niet (geheel) voor eigen rekening te blijven;
3. de vergoeding van de schade is niet (voldoende) verzekerd door aankoop, onteigening of door andere maatregelen, zoals beheersubsidies.

Rol van het beheerplan bij schade

In de nog op te stellen Natura 2000-beheerplannen zal uiteindelijk worden bepaald wanneer en hoe de doelen gerealiseerd worden en welke maatregelen daarvoor noodzakelijk zijn. Pas op dat moment kan er een nauwkeurige kosteninschatting worden gemaakt. Er wordt grote waarde gehecht aan goede financiële dekking van de doelen en doelrealisatie in de beheerplannen. Het bovenstaande houdt niet alleen in dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Het betekent ook dat de compensatie van de mogelijke inkomens- en vermogensschade van de betrokken eigenaren en gebruikers aan de orde dient te komen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 is juist voor dit doel door de wetgever in de wet opgenomen en hij heeft gemeend daarmee een voldoende mogelijkheid voor nadeelcompensatie te bieden. Resolutie 2004/2164(INI) van het Europese Parlement over de

financiering van Natura 2000, waarnaar verschillende keren is verwezen, biedt dan ook geen grond voor de stelling dat artikel 31 van Natuurbeschermingswet 1998 onvoldoende compensatiemogelijkheden zou bieden.

Eigendomsrecht

Van schending van het eigendomsrecht en van strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is geen sprake. Artikel 1, eerste lid, van het Eerste Protocol van het EVRM bepaalt dat alle natuurlijke rechtspersonen recht hebben op het ongestoord genot van hun eigendom en dat niemand van zijn eigendom zal worden beroofd, behalve in het algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht. De voorwaarden die worden gesteld aan het beheer van grond, die nodig is voor het realiseren van het Natura 2000-netwerk, leveren geen aantasting op van het recht van eigendom. De bepaling uit het EVRM laat onverlet dat de staat het recht heeft om die wetten toe te passen die noodzakelijk worden geacht om het gebruik van eigendom te reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

MINISTERIE VAN LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Dir.-Gen. Landelijke Gebieden
en Kwaliteitszorg

Directie Natuur-, Milieu-
en Faunabeheer

NMF-912430

18 maart 1991

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Overwegende dat het gebied, bekend onder de naam "Witterveld", gelegen in de gemeenten Assen en Smilde en gevormd door de hierna kadastraal omschreven percelen, van algemeen belang is uit een oogpunt van natuurschoon en om zijn natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien een natuurmonument is in de zin van artikel 1, onderdeel b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

dat het natuurmonument bestaat uit een gave overgang van hoger gelegen zandgronden met vochtige en droge heidevegetaties naar een hoogveen gebied met rustend hoogveen en levende hoogveenvegetaties, alsmede plaatselijk opgaand bos, enkele schraalgraslanden en open water;

dat het natuurmonument in hydrologisch, geomorfologisch en biologisch opzicht en uit een oogpunt van natuurschoon een samenhangend geheel vormt;

dat het natuurmonument een gave randzone van een suboceanisch vlak hoogveen bevat met een meerstal met zeer goed ontwikkelde verlandingsvegetaties en samen met de hoogveenrestanten in het zuiden en westen van het natuurmonument, die gedeeltelijk afgegraven zijn, behoort tot een restant van de nu vrijwel geheel ontgonnen, eertijds uitgestrekte Smildegerven;

dat er sprake is van gradiënten in bodemsoorten en hoogteligging en een, door de geologische en geomorfologische omstandigheden, vrijwel onafhankelijk functionerend hydrologisch systeem, dat de condities voor de groei van hoogveenvegetaties garandeert;

dat deze abiotische omstandigheden hebben geleid tot een grote verscheidenheid aan levensgemeenschappen, waarvan ook zeldzame dier- en plantesoorten deel uitmaken;

dat het gebied vanwege zijn omvang en ligging en zijn relatie tot de overige heide- en veengebieden in west-Drenthe van belang is als broedgebied voor ongeveer zestig vogelsoorten, waaronder minder algemene soorten, en als pleister- en fourageergebied voor minder algemene tot zeldzame vogelsoorten;

dat het gebied van belang is als refugium voor amfibieën en reptielen;

dat het natuurmonument uit een oogpunt van natuurschoon van groot belang is door zijn gaafheid en afwisseling van vegetatietypen;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het natuurmonument, dat hieronder niet alleen moeten worden begrepen de hiervoor genoemde biologische waarden en het natuurschoon, maar ook de voor de fauna noodzakelijke rust, de voor hoogveengebieden kenmerkende geologische en geomorfologische structuur, de hydrologie en de waarde voor het archeologisch en paleo-ecologisch onderzoek;

Overwegende ten slotte, dat de bescherming van dit natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is verzekerd;

Gezien de beschikking van 22 maart 1990, nr. NMF-90-1153, houdende het besluit dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging is ten aanzien van het "Witterveld";

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Drenthe ingezonden beschouwingen, alsmede de te zelfder zake door de Natuurbeschermingsraad en de Rijksplanologische Commissie uitgebrachte adviezen;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer;

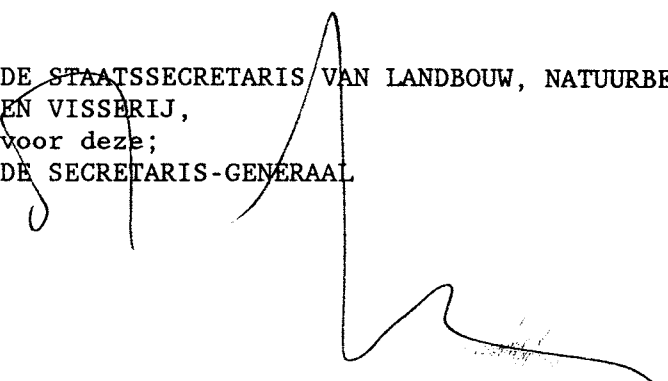
Gelet op artikel 7, in samenhang met artikel 9, van de Natuurbeschermingswet;

BESLUIT :

- I. Aangewezen wordt als beschermd natuurmonument het gebied, bekend onder de naam "Witterveld", voor zover gevormd door de percelen, kadastraal bekend gemeente Assen, sectie O, nr. 842 ged.; sectie P, nrs. 777, 1347, 1348, 1417 ged., 1418, 1463 ged., 2053, 2059 en 2065; gemeente Smilde, sectie F, nrs. 1299, 1667 en 1917 ged., een en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN66.
- II. Bij deze beschikking gaat een toelichting die in samenhang met deze beschikking moet worden gelezen.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ,
voor deze;
DE SECRETARIS-GENERAAL

TOELICHTING BEHORENDE BIJ BESCHIKKING NMF-91-2430

1. Inleiding

Het beschermd natuurmonument "Witterveld" ligt ten zuidwesten van Assen. Aan de noordgrens van het natuurgebied ligt het gehucht Witten en aan de zuidzijde het gehucht Laaghalerveen (gemeente Beilen). "Witterveld" is ca 465 ha groot en ligt voor het grootste deel in de gemeente Assen (337 ha) en voor het overige deel in de gemeente Smilde (128 ha). Het gebied is geheel eigendom van de gemeente Assen en bestaat uit bos-, heide- en hoogveenvegetaties.

Met de onderhavige beschikking wordt het "Witterveld" aangewezen als beschermd natuurmonument.

2. Natuurwetenschappelijke betekenis

2.1. Geologie, geomorfologie en waterhuishouding

Tijdens de laatste ijstijd is door erosie het, door het oprukkende landijs, in het Saalien ontstane grondmorenelandschap versneden door dalen. In deze dalen bleef doorgaans niets van de keileemafzetting over. Het veen in het noordoostelijk deel van het Witterveld ligt in een dergelijk erosiedal, maar in dit dal is het keileempakket niet geheel verdwenen waardoor voldaan werd aan de bijzondere voorwaarden voor het ontstaan van hoogveen, zowel vroeger als nu.

Ook na de turfwinning en ontginning van de Smildigerven zijn de omstandigheden gunstig gebleven.

De betrokken slenk is zuidwest-noordoost georiënteerd en vertoont een kleine rug in het zuiden, die zich openbaart als een zandopduiking, die deze slenk afsluit van de overige veengronden. De ondergrond van het beschermd natuurmonument bestaat waarschijnlijk geheel uit keileem in een zwakgolvend verloop met hier en daar komvormige laagtes, waarop later dekzand is afgezet. In het noorden is dit zand één meter dik en ligt de keileem dus ondiep. In het hooggelegen middengedeelte is het dekzand twee meter dik; het hoogteverschil in dit gebied bedraagt vier meter (11-15 m + N.A.P.). Op de hogere vlakke delen van de dekzandverheffingen liggen enkele pingo-ruïnes. De grootste heeft een nog vrijwel gave ringwal (terwijl deze elders vaak verdwenen is) en het is de diepste pingo-ruïne in Drenthe die nog volledig met veen gevuld is. Het reeds genoemde zuidelijk en noordoostelijk gelegen hoogveen is in het Holoceen ontstaan, uitwiggend over het dekzand, hetgeen te zien is aan de zandruggen die in het veen opduiken.

Langs de dalflanken van de slenk zijn vondsten uit de vroege en midden-steentijd gedaan. Omdat latere bewoningssporen ontbreken is het waarschijnlijk dat het gebied na 4000 v. Chr. onbewoond is geweest, zodat bodem en vegetatie zich ongestoord konden ontwikkelen.

In het 150 ha grote veengedeelte is variatie ontstaan in de vorm van steilranden, veenputten en hoogveenrestanten, in die delen waar men begonnen is met ontvening. Dit vond met name plaats vanuit het zuiden en zuidwesten en is tot in de jaren zestig op kleine schaal voortgezet door particulieren die voor turfwinning van de gemeente Assen vergunning kregen.

Hoogveen komt in onvergraven toestand voor met een maximale dikte van drie meter, over een oppervlakte van ongeveer 100 ha.

De cultuurgronden zijn afgegraven en ontgonnen tot dalgrond, behalve een klein deel ten oosten van het Mandeven dat onvergraven in cultuur werd genomen (bovenveencultuur) en behoorde tot de Marke van Laaghalen. Dit is van groot belang omdat hier de grondwaterstand niet drastisch is verlaagd en het hoogveengedeelte van het beschermd natuurmonument dat het laagst gelegen is, hier aan grenst. Vanaf de oostkant is men niet erg actief geweest met het afgraven van veen, voordat de militairen het gebied als oefen- en schietterrein in gebruik namen. Wel werd er landbouw bedreven in het beschermd natuurmonument hetgeen te zien is aan de greppels, als sporen van de boekweitbrandcultuur die zowel op afgegraven als op onvergraven hoogveen te vinden zijn. Deze sporen zijn vrijwel alleen in hoogveengebieden te vinden.

In het noordelijk deel is variatie in het oppervlak ontstaan door de inmiddels als restanten aanwezige, aangelegde en weer verlaten kogelvangers. Het gebied is hier intensief begreppeld. Ook het veengedeelte werd sterk ontwaterd door de aanleg van een tankgracht en een loopgravensysteem tijdens de oorlog.

Door plaatselijke turfwinning en boekweitcultuur is het maaiveld vooral in het zuidelijke veengedeelte gedaald zodat het ondanks de enorme ontwatering van de zuidelijke en zuidwestelijk van het beschermd natuurmonument gelegen ontgonnen gronden, dicht bij de grondwaterspiegel is komen te liggen.

Het deel dat grenst aan de Eekhoutswijk is, ondanks de grote externe ontwaterende invloed, nat tot zeer nat.

De gradiënten in de bodemsoorten zijn van belang gezien hun gaafheid: op de dekzandopduikingen in het veen en hooggelegen zandgedeelte in het midden van het beschermd natuurmonument hebben zich haarpodsolen ontwikkeld die overgaan in veldpodsolen met overwegend lemig zand. Deze gaan weer over in moerige podsolen en onvergraven hoogveen. Dit is een zeldzame situatie omdat hoogveenranden doorgaans het begin zijn van de turfwinning. Deze ongestoorde bodemgradiënten, gecombineerd met de genoemde geologische situatie zijn de oorzaak van de zeldzaam fraaie hoogveenontwikkeling. De hogere haarpodsolgronden slaan neerslag op en vormen een buffervoorraad grondwater in het beschermd natuurmonument. Dit water wordt met een bepaalde snelheid doorgegeven aan het veen via de natuurlijke afstroming door bodem en vegetatie naar de lagere moerpodsolen en veengronden. Dit is een stabiele gradiëntsituatie van hoog, droog en voedselarm, naar laag, nat en voedselarm.

2.2. Flora en vegetatie

De hiervoor omschreven omstandigheden hebben geleid tot een grote verscheidenheid in natuurwaarden.

Op de hogere gedeelten komen heidevegetaties voor met plaatselijk veel opslag van met name Berk. Een relatief kleine oppervlakte droge heide gaat over in een grote oppervlakte vochtige en natte heide op zandgronden en op hoogveen. Dit zijn over het algemeen vochtige Dopheidevegetaties. Internationaal gezien zijn deze vegetaties van groot belang. Het Dopheide-aspect wordt soms overgenomen door Kraaiheide en veenmosrijke Dopheidevegetaties. De grote met veen gevulde pingo-ruïne heeft een Dopheidevegetatie met verder Eenarig wollegras, diverse veenmossoorten, Kleine en Ronde zonnedaauw, Lavendelheide en Veenbes. Dit vegetatiebeeld met potenties voor hoogveenvorming wordt elders nauwelijks nog aangetroffen in vennen. Het areaal hoogveen wordt gedomineerd door Pijpestrootje, met op diverse plaatsen tussen de pollen veenmossen. Het geheel van het rustend hoogveen, met plaatselijk vegetaties die kenmerkend zijn voor levend hoogveen in de slenk, is van zeer grote betekenis omdat dit een geheel eigen vegetatietype is, dat afwijkt van hoogveenvegetaties als bij het Meerstalblok in het reservaat Bargerveen. In de slenk is zuidwestelijk van de meerstal "Meeuwenmeer" een uitgebreide levende veenvormende vegetatie aanwezig met een gradiënt vanaf de zandopduiking naar het open water. Eerst is er een Pijpestrootjevegetatie met Veenbies, veenmossen en berkenopslag, die overgaat in een vegetatie met Stijf haarmos, een soort die kenmerkend is voor meerstalranden met vast veen in de ondergrond. Deze wordt gevolgd door een trilveenzone waar veenmossen, met name *Sphagnum cuspidatum* en *S. apiculatum*, aspectbepalend zijn. Veenbes en Ronde zonnedaauw komen massaal voor en verder onder andere Lavendelheide, Rood viltmos, Dopheide en Kraaiheide; kortom het beeld van de ongestoord groeiende hoogvenen met karakteristieke permanent natte slenken en kleine lage bultjes. In het naar het noordoosten van deze hoogveenkern uitlopende slenkgedeelte bevindt zich een brede, uitgestrekte, zeer natte zone waardoor het water richting Witterdiep langzaam afstroomt (doorstroomzone) met over een grote oppervlakte een zeer bijzondere vegetatie. Dit is de overgang naar het buiten het beschermd natuurmonument gelegen beekdal.

Hier is onder berkenopslag een grootschalige veenmosvegetatie aanwezig in allerlei ontwikkelingsstadia, welk geheel goede ontwikkelingsmogelijkheden heeft. De aanwezigheid van berkenopslag is een natuurlijk gegeven, dat samenhangt met het feit dat hier sprake is van een hoogveenrandzone. Dit zal naar verwachting de hoogveenvorming hier niet belemmeren.

Het feit dat de goede condities van nature aanwezig zijn en slechts beperkt door ontwatering verstoord zijn (geweest), wekt hoge verwachtingen aan de groei- en instandhoudingsmogelijkheden van dit gedeelte.

Het Witterveld behoort naast Bargerveen en Fochteloërveen tot de best bewaarde hoogveengebieden van Drenthe. De aanwezigheid van de Meerstal is zeldzaam en de ligging ervan aan een hoogveenrandzone is van groot belang.

2.3. Fauna

Als fourageer- en pleistergelegenheid is het beschermd natuurmonument voor veel vogels van belang, onder andere voor de soorten Ruigpootbuizerd, Blauwe kiekendief, Water- en Houtsnip en Klapekster. Deze laatste schaarse soort is te beschouwen als een rustindicator.

Voorts zijn er enkele waarnemingen bekend van de Kraanvogel.

De broedvogelbevolking van het beschermd natuurmonument is rijk en representatief voor vochtige heidegebieden, de aanwezigheid van deze specifieke vogelsoorten is van grote betekenis. Van de soorten Wulp, Roodborsttapuit, Paapje, Kneu, Boompieper, Sprinkhaanrietzanger en Geelgors komen relatief veel broedparen voor. Op gedeelten met open water komen Dodaars, Wintertaling, Slobeend en Bergeend als broedvogels voor. In totaal zijn er ongeveer zestig soorten broedvogels.

Naast algemeen voorkomende zoogdieren zijn Hermelijn, Wezel en Bunzing aangetroffen.

Ook in herpetologisch opzicht is het gebied van grote betekenis; zo bevindt zich er een zeer grote, vitale populatie van de Adder.

Voorts komen in het beschermd natuurmonument Gladde slang en Heikikker voor.

3. Natuurschoon

Door zijn gaafheid en afwisseling in landschaps- en vegetatietypen is het beschermd natuurmonument van grote betekenis uit een oogpunt van natuurschoon.

4. Begrenzing

De begrenzing is gekozen op grond van de natuurwetenschappelijke betekenis en het natuurschoon. Aan alle zijden wordt de grens van het beschermd natuurmonument bepaald door de ontginningsgrens, behalve aan een deel van de zuidzijde waar schraalgraslanden binnen de begrenzing zijn opgenomen. Waar de grens loopt langs wegen en paden is het hart van de begeleidende sloot bedoeld indien deze aanwezig is.

Verharde openbare wegen met bermen en bermsloten vallen buiten de begrenzing van het beschermd natuurmonument.

Voor de exacte begrenzing van het beschermd natuurmonument wordt verwezen naar de bij de beschikking behorende kaart BN 66.

5. Bescherming krachtens andere instrumenten

In het in 1990 door Provinciale Staten van Drenthe vastgestelde streekplan Drenthe, is het heide-, veen- en bosgebied aangeduid als "Zône 6". Binnen deze zône staan globaal zowel behoud, herstel als ontwikkeling van natuurwaarden voorop.

In het Bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Assen, op 10 december 1985 onherroepelijk geworden, is het in deze gemeente gelegen deel van het beschermd natuurmonument bestemd als natuurgebied. In het noorden zijn gronden aangeduid met "beperking

overgangsrecht". Hier geldt dat het gebruik ten behoeve van de kleiduivenschietsport nog ten hoogste vijf jaar mag worden gehandhaafd na het van kracht worden van het plan (1985). Dit gebruik is inmiddels beëindigd.

In de gemeentelijke Milieunota van Assen is aangegeven dat voor het gehele beschermd natuurmonument een natuurgericht beheer wordt voorgestaan.

Het Bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Smilde is, behoudens op onderdelen die niet van belang zijn voor het beschermd natuurmonument, goedgekeurd door G.S. in 1973. Het gedeelte van het beschermd natuurmonument dat hieronder valt is bestemd als "militair terrein" en "agrarisch gebied". Deze bestemmingen geven geen bescherming aan de aanwezige waarden van het beschermd natuurmonument. De omschrijving van "militair terrein" geeft slechts de bestemming aan voor militaire oefendoeleinden en de daarbij behorende gebouwen en andere bouwwerken, open terreinen voor opslag, parkeerplaatsen en andere werken. De huidige beheersdoelstelling en het huidige gebruik van het heide-, bos- en veengebied komen niet overeen met deze bestemming; er geldt slechts een beperking voor het oprichten van bouwwerken en er zijn geen aanlegvoorschriften van kracht. Inmiddels is besloten een nieuw bestemmingsplan voor te bereiden.

6. Huidig gebruik en beheer

In 1985 is voor het eerst een werkplan voor het natuurgerichte beheer van het grootste deel van het gebied opgesteld door de eigenaar (de gemeente Assen), als uitwerking van het in 1980 vastgestelde beheersplan. Voor het overige deel, het Haarbos, is in 1983 een beheersplan gemaakt in het kader van de Bosbijdrageregeling. In dit deel wordt 7 ha heide zo nat mogelijk gehouden en begraaasd met schapen; de overige 8 ha wordt beheerd als opgaand loofbos.

Met de uitvoering van het genoemde werkplan voor het "Witterveld" is een aanvang gemaakt door het ongedaan maken van de onnatuurlijke hoofdafwatering die in de periode 1940-1945 is aangelegd. In overleg met het Ministerie van Defensie zijn maatregelen genomen om de neerslag zoveel mogelijk in het veld vast te houden en het water langs natuurlijke wegen te verzamelen en af te doen stromen. Voor de bewaking (patrouillering) en de ontsluiting voor de brandweer zijn de wegen met aanliggende sloten in de veiligheidszone verbeterd, mede in relatie met de verhoogde waterstanden.

Een groot deel van de aanwezige bosvegetatie wordt door de beheerder, de dienst Bossen en Plantsoenen van de gemeente Assen, gehandhaafd, actieve mechanische bestrijding van houtopslag vindt op enkele plaatsen plaats; door middel van waterstandsverhoging sterven de berken plaatselijk binnen drie jaar af. Voorts wordt door begrazing met Drentse schapen binnen elektrische rasters de vegetatie (bos en heide) onderhouden en wordt grootschalige bosvorming in drogere delen tegengegaan. De pijpestrootjevegetatie in het zuiden wordt 's zomers door jongvee begraaasd.

De veiligheidszone van de militaire schietbanen is door het Ministerie van Defensie afgesloten door middel van verbodsborden op

diverse plaatsen en slagbomen bij de toegangswegen. De begrenzing is zodanig gekozen dat de intensief gebruikte schietbanen buiten de begrenzing vallen. De incidenteel in gebruik zijnde handgranatenbaan (B8) ligt in het gebied direct naast de overige schietbanen. De oefengeweergranaatbaan (B9) in het zuidelijke gedeelte (gemeente Smilde) wordt zelden of nooit gebruikt en is ook niet ingericht voor gebruik.

Voor het schietterrein is een Hinderwetvergunning afgegeven op 18 oktober 1988, die echter op 15 juni 1990 weer is vernietigd. Ten behoeve van de veiligheid wordt er gepatrouilleerd; de toegang voor derden is, voorzover niet strijdig met de veiligheid, slechts mogelijk op basis van vergunningen.

Het militair beheer is in grote lijnen niet strijdig met de natuurwetenschappelijke waarden en het natuurschoon van het gebied; het gebruik van een groot deel van het beschermd natuurmonument als veiligheidszone heeft eerder een beschermende werking. Het natuurbeheer wordt echter sterk bemoeilijkt door dit gebruik.

In het beschermd natuurmonument vinden recreatieve activiteiten plaats. In het noorden was tot voor kort een kleiduvenschietbaan in gebruik. Het is een terrein met enkele houten gebouwtjes dat overigens bezaaid is met lood en resten van kleischoteltjes. In lengterichting wordt het beschermd natuurmonument doorsneden door zandbanen/wegen die als start- en landingsplaats voor de zweefvliegsport gedurende de zomermaanden dienst hebben gedaan. Dit gebruik is in 1990 beëindigd. De Stichting Circuit van Drenthe gebruikt enkele schraalgraslanden in het zuidoosten als parkeerplaats tijdens de zogenaamde T.T.-week en andere evenementen, terwijl wegen in het zuiden van het beschermd natuurmonument als aan- en afvoerroute in gebruik zijn tijdens het T.T.-evenement. De 12 ha schraalgraslanden in het zuiden, deel uitmakend van het beschermd natuurmonument, werden tot en met 1989 op basis van onderhoudscontracten van de Dienst der Domeinen met een looptijd van 3 jaar onderhouden door particulieren. Voorwaarde was daarbij, dat de gronden niet werden gescheurd en dat het gras jaarlijks gemaaid en afgevoerd werd. Er werden paarden en vee geweid. Thans heeft de gemeente Assen het beheer overgenomen en afgestemd op het beheer van het Witterveld als natuurgebied. De waterstand aan de noordzijde van deze graslanden wordt hoog gehouden om drainage van het natuurgebied te voorkomen.

In het beschermd natuurmonument vindt jaarlijks jachtbeheer plaats. De jachtrechten zijn (nog 3 jaar) verhuurd aan derden (met beperkingen).

Door toepassing van de Natuurbeschermingswet is het niet alleen mogelijk het behoud van het huidig natuurschoon en de natuurwetenschappelijke waarden te waarborgen, maar kan eveneens het beheer in het onderhavige gebied zodanig worden gestuurd dat deze waarden verder worden ontwikkeld.

In het volgende hoofdstuk zal worden aangegeven op welke wijze instandhouding en ontwikkeling kan worden gerealiseerd door middel van de rechtsgevolgen van de aanwijzing.

7. Gewenst beheer

7.1. Ontsluiting

Het is gewenst dat een aantal wegen binnen de begrenzing wordt opgeheven omdat het gebruik ervan de rust verstoort, een ongewenst ruimtebeslag legt op het beschermd natuurmonument en een optimale waterhuishouding belemmert. Vanwege de kwetsbaarheid van de natuurwaarden en de veiligheidsvoorschriften die met het gebruik van de militaire schietbanen samenhangen zal de openstelling beperkt dienen te zijn. Een eventuele beperkte ontsluiting voor wandelaars in het zuidelijke deel zou de beleving van de natuurwaarden op een verantwoorde wijze mogelijk kunnen maken in de vorm van openstelling van een bestaand pad, zodat een doorgaande route om en langs het gebied mogelijk wordt.

7.2. Abiotisch beheer

Verstoring van de bodemprofielen is ongewenst, tenzij dit voor de natuurontwikkeling noodzakelijk is.

In verband met de ontwatering van omliggende gebieden is een stabiele grondwaterstand niet te bereiken in het gehele gebied maar wel dient er naar gestreefd te worden dat het verschil tussen zomer- en winterpeilen wordt verkleind.

De watergangen op de grenzen van het bos-, veen- en heideterrein hebben op een aantal plaatsen een ontwaterende functie voor aangrenzende cultuurlanden, de tot nu toe als parkeerplaats gebruikte delen en de wegen en fietspaden.

Deze ontwatering heeft verstoring van de waterhuishouding van het bos- en heideterrein tot gevolg. Het is gewenst dat de kunstmatige ontwatering wordt gestopt en dat het huidige gebruik van de betrokken gronden hierop afgestemd wordt en/of het stelsel van waterlopen gewijzigd wordt.

7.3 Biotisch beheer

Het is gewenst het interne biotische beheer te richten op de instandhouding en ontwikkeling van de levensgemeenschappen van de droge en natte heide en hoogvenen, het plaatselijk ontwikkelen en in stand houden van bostypen (integraal met de heidevegetaties te begrazen) en extensief beheer van de cultuurgronden om het gebied als voedselarme eenheid natuurgebied te handhaven met instandhouding van het karakter van het heidelandschap.

Voortzetting en verdere ontwikkeling van het graasbeheer is gewenst. Voor het ontwikkelen van hoogveen- en natte heidevegetaties is bestrijding van berkenopslag e.d. van belang om verdroging en verrijking van het milieu en verstoring van de bodem tegen te gaan. Voor het heidebeheer is het gewenst dat bijvoorbeeld maatregelen als maaien en plaggen planmatig worden uitgevoerd om ophoping van voedingsstoffen te verminderen en de heide vitaal te houden. Het is gewenst dat de cultuurgronden verder worden ontwikkeld tot schraalgrasland.

Jacht zal kunnen plaatsvinden wanneer in een wildbeheerplan waarborgen worden gegeven dat zodanig wordt gejaagd, dat de wezenlijke kenmerken van het natuurmonument niet worden geschaad. Op grond van een dergelijk wildbeheerplan zal een vergunning ex artikel 12 van de Natuurbeschermingswet worden verleend.

Wanneer echter het beheer van het beschermd natuurmonument gericht is op spontane ontwikkeling van zo compleet mogelijke ecosystemen met een hoge mate van zelfregulatie en tevens medegebruik (grotendeels) is uitgesloten, zal geen vergunning ex artikel 12 worden verleend, tenzij zulks in het belang van het natuurbeheer of ter voorkoming of beperking van wildschade noodzakelijk is.

7.4. Recreatie

Continuering van het huidige recreatieve medegebruik is ongewenst omdat dit een optimaal beheer frustreert, onder meer door rustverstoring en ruimtebeslag. De zandbanen die tot voor kort werden gebruikt voor het landen en opstijgen van zweefvliegtuigen, hebben door de bijbehorende ontwateringsvoorzieningen, een negatieve invloed op de regulerende waterleverende functie voor de lagere delen in het westen.

Het is gewenst de aanwezige wegen en banen weer als natuurterrein te beheren.

De rustverstoring en de verontreiniging (lood en restanten van schoteltjes) die veroorzaakt werden door het gebruik van de kleiduivenschietbaan in het noordwesten zijn beëindigd. Sanering van de schietbaan is gewenst.

Het is gewenst het gebruik van de schraallanden als parkeerplaats (ten zuidwesten van het TT-circuit) te beëindigen en deze schraallanden vervolgens te integreren in het natuurbeheer; ontwikkeling tot heide of heischraal grasland is gewenst. Gebruik als parkeerplaats verdraagt zich niet met deze doelstelling mede vanwege de effecten van bodemverdichting, onrust en betreding van het gebied door bezoekers van het TT-complex. Het gebruik van het beschermd natuurmonument als passeerroute is ongewenst i.v.m. verstoring van de rust, met name in het broedseizoen.

7.5. Militair gebruik

Militaire activiteiten beperken zich in de praktijk tot de noordelijke schiet- en granaatbanen tot de noordelijke schietbanen. Het gebruik van de binnen de begrenzing gelegen handgranaatbaan (B8) kan vooralsnog worden gecontinueerd. Verplaatsing van de pistoolbaan is gerealiseerd. In verband met het vanwege de veiligheid noodzakelijke toezicht dient de patrouilleroute in stand te worden gehouden. Hierbij dient de hydrologische barrièrewerking zoveel mogelijk beperkt te worden, omdat ook in het noordelijke vochtige deel integraal beheer van het beschermd natuurmonument gewenst is.

8. Rechtsgevolgen van de aanwijzing

8.1. Rechtsgevolgen ex artikel 12

Volgens artikel 12 van de Natuurbeschermingswet is het verboden zonder vergunning handelingen te verrichten, te doen verrichten of te gedogen die schadelijk zijn voor het natuurschoon of voor de natuurwetenschappelijke betekenis van een beschermd natuurmonument. Onder de werking van dit artikel vallen niet alleen schadelijke handelingen die binnen het beschermd natuurmonument worden verricht maar ook handelingen die buiten het beschermd natuurmonument plaatsvinden en schadelijk zijn voor de natuurwetenschappelijke waarden van het beschermd natuurmonument. Hierbij moet met name gedacht worden aan handelingen die de waterhuishouding beïnvloeden en de verstoring van rust door betreding en geluidsoverlast (voor zover dit niet de gangbare T.T.-evenementen betreft) tot gevolg hebben. In het kader van een op te stellen bestemmingsplan voor het Circuit is door de gemeente Assen een een aanvang gemaakt met een onderzoek naar de effecten daarvan op het milieu.

Hoewel het moeilijk is om tevoren exact aan te geven welke handelingen al dan niet schadelijk zullen zijn en derhalve vergunningplichtig, wordt om de gedachten enigszins te bepalen hierna een aantal handelingen opgesomd waarvoor, gelet op de daarvan te verwachten gevolgen, een vergunning aangevraagd moet worden. Deze lijst is niet volledig.

- Bouwen in de zin van artikel 1 van de Woningwet.
- Plaatsen of aanleggen van voor verblijf geschikte - al dan niet aan hun bestemming onttrokken - voertuigen, caravans, kampeerauto's of tenten.
- Planten van bomen of struiken.
- Vellen, rooien, snoeien, kappen, branden of anderszins beschadigen van hout- of struikgewas, anders dan voor een normaal bos- of natuurbeheer noodzakelijk is.
- Berijden of stallen van voertuigen en bromfietsen anders dan voor het agrarisch en bosbouwkundig gebruik en het natuurbeheer.
- Beoefenen van buitensport (motorsport, schietsport, zweefvliegsport, (model)vliegtuigsport, fietscross, countrycross, houden van wedstrijden of racen met motorrijtuigen of bromfietsen, paardrijden e.d.).
- Leggen of aanbrengen van ondergrondse of bovengrondse constructies, installaties, leidingen of apparatuur.
- Opslaan, storten, bergen, lozen of deponeren van al dan niet afgedankte of aan hun oorspronkelijk gebruik onttrokken voorwerpen, (vloei)stoffen of producten.
- Aanleggen of verharden van wegen, paden, banen of parkeergelegenheden of het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen.
- Handelingen, welke wijziging van de waterhuishouding of (grond-)waterstand beogen of ten gevolge (kunnen) hebben, zoals het graven, verbreden, verdiepen, verleggen of dichten van watergangen, het veranderen van waterpeilen, het aanleggen van kunstwerken en het aanleggen van drains, plassen of vijvers of het

- vergroten of verdichten daarvan.
- Handelingen, welke wijziging of intensivering van het bestaande bodemgebruik beogen of ten gevolge (kunnen) hebben, zoals ontgronden, bodem verlagen, ophogen of egaliseren, scheuren en/of fraisen, diepploegen van grasland of andere verstoringen van het bodemprofiel en het ontginnen van moerassige laagten of van bos.
  - Gebruik van bestrijdingsmiddelen, groei- of stoorstoffen.
  - Gebruik van organische of anorganische meststoffen.
  - Aanbrengen of inrichten van recreatieve voorzieningen, zoals caravan- of kampeerterreinen, lig- of speelweiden, picknickplaatsen enz.

Er is geen vergunning vereist voor het uitoefenen van de jacht, mits de jachtdruk niet verhoogd wordt en voor zover het lopende jachtverhuurcontracten betreft. Voor het aangaan van nieuwe jachtverhuurcontracten dient echter een vergunning te worden aangevraagd. Hierbij wordt verwezen naar het hiervoor ten aanzien van de jacht gestelde in paragraaf 7.3. Biotisch beheer. Ten aanzien van militaire activiteiten is geen vergunning vereist voor zover dit patrouille-activiteiten betreft die nodig zijn voor de controle van de veiligheidszone rond de schietbanen.

Een vergunning dient krachtens artikel 13, eerste lid, te worden aangevraagd per aangetekende brief aan de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Directie Natuur-, Milieu- en Faunabeheer, Postbus 20401, 2500 EK DEN HAAG).

Omdat het in de praktijk voor betrokkenen vaak moeilijk is te beoordelen of in een bepaald geval een vergunning vereist is, wordt dringend aangeraden hierover tijdig advies te vragen aan de consulent Natuur-, Milieu- en Faunabeheer.

8.2. Rechtsgevolgen ex artikel 14

Volgens artikel 14 van de Natuurbeschermingswet kan de Minister in overeenstemming met de eigenaar en de gebruiker telkens voor een periode van ten hoogste drie jaar voor een beschermd natuurmonument, of een gedeelte daarvan, een beheersplan vaststellen, dat het behoud of het herstel van het natuurschoon of van de natuurwetenschappelijke waarden ten doel heeft.

Ingevolge het derde lid van artikel 12 van de wet is voor de in het beheersplan neergelegde handelingen géén vergunning vereist.

Daarnaast brengt het beheersplan met zich, dat de eigenaar en gebruikers duidelijkheid verkrijgen over de handelingen die zouden moeten worden nagelaten, dan wel gewenst zijn in verband met het behoud van de kwaliteit van het beschermd natuurmonument. Aan de betrokkenen kan een vergoeding worden toegekend voor de uit het beheersplan voortvloeiende kosten of lasten, die redelijkerwijs niet, of niet geheel, voor hun rekening behoren te komen.

Het ligt in de bedoeling om de totstandkoming van een integrale beheersvisie voor het beschermd natuurmonument te bevorderen, op basis van de in paragraaf 6 genoemde beheersplannen.

8.3. Rechtsgevolgen ex artikel 16

Volgens artikel 16 van de Natuurbeschermingswet is het verboden een beschermd natuurmonument te verontreinigen, daarin planten, bloemen of takken uit te steken, te plukken, af te snijden of te vervoeren, dieren te verontrusten te vangen of te doden of zulks te pogen of in het algemeen daarin schade aan de natuur toe te brengen.

Zo is het op grond van dit artikel bijvoorbeeld verboden eieren te rapen of honden los te laten lopen in het gebied. Overigens is het gebied niet vrij toegankelijk.

9. Inlichtingen

De Consulent Natuur-, Milieu- en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is gaarne bereid alle gewenste inlichtingen ter verstrekken. Het kantoor van de Consulent Natuur-, Milieu- en Faunabeheer in de provincie Drenthe is gevestigd te Assen, Mandemaat 3, Postbus 146, 9400 AC Assen; telefoon 05920-27911.